МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет агротехнологій та природокористування
Кафедра екології та ботаніки

До захисту допускається
Завідувача кафедри
екології та ботаніки
_____ Інна ЗУБЦОВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за другим рівнем вищої освіти

на тему: «**ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЕСМАНЬСЬКОЇ ГРОМАДИ**»

Виконала: Оксана ПАНКОВА

Група: ЗЕКО 2401 м

Науковий керівник: Роман ЯРОЩУК

Рецензент: Володимир ДУБОВИК

СУМИ – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет ***агротехнологій та природокористування***
Кафедра ***екології та ботаніки***
Освітній ступінь – «Магістр»
Спеціальність – 101 «Екологія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Зав. кафедрою екології та ботаніки
_____ Вікторія СКЛЯР
«25» листопада 2024 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студентці
Панковій Оксані Володимирівні

1. Тема кваліфікаційної роботи: **Екологічна оцінка Стратегії розвитку Есманьської громади**

2. Керівник кваліфікаційної роботи – Роман ЯРОЩУК

3. Строк подання здобувачем роботи – 23 лютого 2026 р.

4. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи. *1) Нормативні та методичні документи; 2) Планувальні документи громади: - Стратегія розвитку Есманської громади (цілі, завдання, заходи, показники); - Плани відновлення, програми соціально-економічного розвитку, схеми планування територій, генеральні плани населених пунктів (за наявності); - Місцеві правила благоустрою та поводження з відходами.*

5. Перелік завдань, які будуть виконуватися в роботі: *1) Описати Стратегію розвитку Есманської громади: цілі, завдання, заходи, очікувані результати та показники виконання; 2) Зібрати вихідні дані про стан довкілля: повітря, поверхневі та підземні води, ґрунти, біорізноманіття, ландшафти, зелені зони, кліматичні умови, шум, відходи, ризики надзвичайних ситуацій; 3) Оцінити можливі впливи запланованих заходів на повітря, воду, ґрунти, природу і ландшафти, використання земель, відходи, мікроклімат і здоров'я людей.*

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Роман Ярощук

Завдання прийняла до виконання _____ Оксана ПАНКОВА

Дата отримання завдання «25» листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН
Виконання кваліфікаційної роботи
здобувачки вищої освіти спеціальності «Екологія» (група ЗЕКО 2401 м)
за темою «Екологічна оцінка Стратегії розвитку Есманьської громади»

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	Визначення об'єкту, предмету дослідження, формулювання мети та задач кваліфікаційної роботи, складання плану	Листопад-грудень 2024 року	**Виконано**
2	Підбір та вивчення літературних джерел, законодавчої та нормативної бази	Січень-лютий 2025 року	**Виконано**
3	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження та представлення чорнового варіанту першого розділу кваліфікаційної роботи	Лютий 2025 року	**Виконано**
4	Збір та узагальнення матеріалу про регіон досліджень, підготовка відповідного тексту кваліфікаційної роботи	Березень-квітень 2025 року	**Виконано**
5	Вибір та вивчення методів досліджень, які будуть використані при підготовці кваліфікаційної роботи, оформлення відповідного тексту кваліфікаційної роботи	Травень 2025 року	**Виконано**
6	Збір та обробка фактичного (експериментального) матеріалу, у тому числі за результатами проходження виробничої практики	Травень-вересень 2025 року	**Виконано**
7	Оформлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, узагальнення експериментальної частини, захист звіту по виробничій практиці	Перша-друга декада жовтня 2025 року	**Виконано**
8	Завершення експериментальної частини кваліфікаційної роботи та подання попереднього варіанту експериментального розділу керівнику	Третя декада жовтня 2025 року	**Виконано**
9	Перевірка кваліфікаційної роботи на автентичність (подання роботи для перевірки на плагіат на кафедру, до відділу якості освіти)	Листопад 2025 року	**Виконано**
10	Остаточне оформлення кваліфікаційної роботи, та її подання на попередній захист та рецензування	Грудень 2025 року	**Виконано**
11	Подання закінченої роботи та документів до неї	Лютий 2026 року	**Виконано**
12	Захист кваліфікаційної роботи	Березень 2026 року	**Виконано**

Керівник роботи _____ Роман ЯРОЩУК
(підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Здобувач _____ Оксана ПАНКОВА
(підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

АНОТАЦІЯ

Панкова Оксана Володимирівна. «Екологічна оцінка Стратегії розвитку Есманьської громади».

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра з Екології за освітньою програмою Екологія зі спеціальності 101 Екологія. Сумський національний аграрний університет, Суми, 2026.

У кваліфікаційній роботі узагальнено результати екологічної оцінки Стратегії розвитку Есманьської громади та визначено екологічні умови її реалізації. Актуальність теми зумовлена тим, що стратегічні документи громади формують напрями землекористування, використання водних, лісових та інших природних ресурсів, поводження з відходами, розвиток соціальної й виробничої інфраструктури, а отже можуть спричиняти як позитивні, так і негативні наслідки для довкілля і здоров'я населення. Особливістю громади є прикордонне розташування, сільськогосподарська спеціалізація території, вразливість до наслідків бойових дій, підвищене антропогенне навантаження та чутливість до кліматичних змін. У роботі враховано вимоги національного природоохоронного законодавства та підходи стратегічної екологічної оцінки, що застосовуються до документів державного планування на місцевому рівні.

Метою роботи є оцінка можливих впливів Стратегії розвитку Есманьської громади на компоненти довкілля та здоров'я населення, виявлення ризиків і переваг реалізації стратегічних цілей, а також обґрунтування природоохоронних і превентивних заходів. Об'єктом дослідження є Стратегія розвитку Есманьської громади, предметом – очікувані екологічні та соціальні наслідки її реалізації. У роботі використано нормативно-правовий, аналітичний, порівняльний і прогнозний підходи, а також елементи стратегічної екологічної оцінки для аналізу впливів на атмосферне повітря, водні ресурси, ґрунти, землекористування, біорізноманіття, ландшафти, відходи, кліматичні ризики та стан здоров'я населення.

У результаті дослідження встановлено ключові екологічні проблеми громади: наслідки детонації ракет і боєприпасів, ризики деградації ґрунтів, проблеми поводження з відходами, потребу в модернізації очисних споруд, кліматичні виклики та обмеження екологічної інфраструктури. Визначено ймовірні наслідки реалізації стратегії, окреслено порівняльні переваги, виклики й ризики розвитку території, запропоновано заходи із запобігання, зменшення та компенсації негативних впливів. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання під час удосконалення місцевих планувальних документів, підготовки звіту про СЕО, прийняття управлінських рішень і планування екологічно безпечного відновлення громади. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, рекомендацій, списку використаних джерел і додатків; містить 80 сторінок, 7 таблиць, 5 рисунків і 45 джерел.

Ключові слова: стратегічна екологічна оцінка, громада, стратегія розвитку, довкілля, природні ресурси, відходи, кліматичні ризики, екологічна безпека.

ABSTRACT

Pankova Oksana Volodymyrivna. «Environmental Assessment of the Development Strategy for the Esman Community».

Qualification work for the degree of Master in Ecology under the educational program Ecology in the specialty 101 Ecology Sumy National Agrarian University, Sumy, 2026.

This qualification thesis summarizes the results of the environmental assessment of the Development Strategy for the Esman Community and identifies the environmental conditions for its implementation. The relevance of the study is determined by the fact that local strategic documents shape land use, the use of water, forest and other natural resources, waste management, and the development of social and production infrastructure; therefore, they may generate both positive and adverse effects on the environment and public health. The community is characterized by its border location, agricultural specialization, vulnerability to the consequences of military actions, increased anthropogenic pressure, and sensitivity to climate change.

The aim of the thesis is to assess the potential impacts of the Esman Community Development Strategy on environmental components and public health, to identify risks and benefits associated with the implementation of strategic goals, and to substantiate preventive and environmental protection measures. The object of research is the Development Strategy of the Esman Community, while the subject of research is the expected environmental and social consequences of its implementation. The study applies legal, analytical, comparative, and forecasting approaches, as well as strategic environmental assessment tools, to examine impacts on air, water resources, soils, land use, biodiversity, landscapes, waste generation, climate risks, and public health.

The research identified the key environmental issues of the community, including the effects of missile and ammunition explosions, risks of soil degradation, shortcomings in waste management, the need to modernize wastewater treatment

facilities, climate-related challenges, and limitations of the local environmental infrastructure. Probable environmental consequences of the Strategy implementation were determined; comparative advantages, challenges, and development risks were outlined; and measures aimed at preventing, mitigating, and compensating adverse effects were proposed. The practical significance of the findings lies in their use for improving local planning documents, preparing a Strategic Environmental Assessment report, supporting management decisions, and planning environmentally safe recovery of the community. The thesis consists of an introduction, four chapters, conclusions, recommendations, a list of references, and appendices; it comprises 80 pages, 7 tables, 5 figures, and 45 references.

Keywords: Strategic Environmental Assessment, community, development strategy, environment, natural resources, waste, climate risks, environmental safety.

ЗМІСТ

ВСТУП		9
РОЗДІЛ 1.	**ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО Й СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГРОМАДИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)**	14
1.1	Природно–ресурсний потенціал	14
1.1.1	Географічне розташування	14
1.1.2	Клімат	20
1.1.3	Історична і культурна спадщина	21
1.1.4	Землекористування	27
1.2.1	Екологічна інфраструктура	33
1.2.2	Охорона здоров’я	34
1.3	Відомості про шкоду, завдану бойовими діями, терористичними актами, диверсіями та надзвичайними ситуаціями на території громади у 2022 році	35
РОЗДІЛ 2.	**ОБ’ЄКТ, ПРЕДМЕТ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ**	37
2.1	Об’єкт та предмет досліджень	37
2.2.	Умови проведення досліджень	38
РОЗДІЛ 3.	**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ**	40
РОЗДІЛ 4.	**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ТЕРИТОРІЇ ГРОМАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВ ЇЇ РОЗВИТКУ**	50
4.1.	Наслідки детонації ракет та інших боєприпасів	50
4.2.	Сільське господарство	50
4.3.	Відходи	51
4.4.	Очисні споруди	51
4.5.	Зміна клімату	52
4.6.	Заходи щодо вирішення екологічних проблем громади передбачені Стратегією	53
4.7.	Аналіз порівняльних переваг, викликів та ризиків розвитку території	54
4.8.	Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації стратегії	58
	ВИСНОВКИ	64
	ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	65
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
	ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах стратегічне планування розвитку територіальних громад має здійснюватися з обов’язковим урахуванням екологічних обмежень, ризиків і довгострокових наслідків для здоров’я населення. Саме стратегічна екологічна оцінка дає змогу інтегрувати вимоги охорони довкілля у документи державного планування ще на етапі формування цілей, завдань і заходів, а не після появи негативних наслідків. Для прикордонних громад Сумської області це питання набуває особливої ваги, оскільки на стан природного середовища тут одночасно впливають традиційні чинники господарського освоєння території, зміни клімату, деградація земель, проблеми поводження з відходами, зношеність інженерної інфраструктури, а також наслідки воєнних дій і пов’язаних із ними надзвичайних ситуацій. Есманьська громада є типовим прикладом території, де рішення щодо відновлення інфраструктури, розвитку сільського господарства, використання земель, водних ресурсів і природних екосистем мають прийматися на основі збалансованого поєднання соціально-економічних та екологічних пріоритетів.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів за спеціальністю 101 «Екологія» Сумського національного аграрного університету. Тематика дослідження відповідає науково-освітньому напряму кафедри екології та ботаніки, пов’язаному з екологічною оцінкою територій, охороною природних ресурсів, аналізом впливу господарської діяльності на довкілля та методичним забезпеченням сталого розвитку громад. Робота узгоджується з актуальними державними та регіональними завданнями у сфері екологічної безпеки, відновлення територій, адаптації до змін клімату, раціонального використання природних ресурсів і впровадження стратегічної екологічної оцінки у практику місцевого самоврядування.

Стан розробленості проблеми та обґрунтування проведення дослідження. Питання стратегічної екологічної оцінки достатньо широко висвітлені у нормативних документах, методичних рекомендаціях та наукових публікаціях, присвячених оцінюванню впливу документів державного планування на стан довкілля, здоров'я населення, використання земельних, водних і біотичних ресурсів. Водночас у науковій і прикладній літературі значно менше уваги приділено особливостям проведення таких оцінок для невеликих прикордонних сільських громад, де обмеженість статистичних даних, воєнні ризики, змінність демографічної ситуації та висока залежність населення від локальних екосистем ускладнюють застосування стандартних підходів. Саме тому виникає потреба адаптувати загальні методичні положення СЕО до реальних умов конкретної громади, врахувавши специфіку її природно-ресурсного потенціалу, просторової організації, господарського профілю та сучасних безпекових викликів.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в екологічному обґрунтуванні положень Стратегії розвитку Есманьської громади шляхом виявлення потенційних впливів її реалізації на довкілля та здоров'я населення, визначення екологічних ризиків і переваг, а також розроблення рекомендацій щодо запобігання, мінімізації чи компенсації можливих негативних наслідків.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі завдання:

1) проаналізувати нормативно-правові та методичні засади проведення стратегічної екологічної оцінки;

2) охарактеризувати природно-ресурсні, соціально-економічні та екологічні умови Есманьської громади;

3) визначити об'єкт і предмет дослідження та обґрунтувати інформаційну базу роботи;

4) проаналізувати зміст, цілі, завдання, заходи та очікувані результати Стратегії розвитку громади;

5) оцінити ймовірні впливи реалізації стратегічних заходів на повітря, водні ресурси, ґрунти, землекористування, біорізноманіття, ландшафти, відходоутворення, інженерну інфраструктуру та умови проживання населення;

6) виявити екологічні ризики, виклики та порівняльні переваги розвитку території;

7) запропонувати природоохоронні, організаційні та моніторингові заходи для підвищення екологічної збалансованості Стратегії.

Об’єкт дослідження – процес екологічної оцінки Стратегії розвитку Есманьської громади.

Предмет дослідження – вплив стратегічних цілей, завдань і заходів розвитку громади на стан довкілля та здоров’я населення.

Методи досліджень. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Для опрацювання нормативної та наукової бази застосовано методи аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення. Під час характеристики природних і соціально-економічних умов громади використано описовий, порівняльно-географічний та статистичний методи. Для оцінювання положень Стратегії розвитку громади та визначення їх можливих екологічних наслідків застосовано елементи стратегічної екологічної оцінки, зокрема скринінг екологічно значущих напрямів, ідентифікацію чутливих компонентів довкілля, аналіз причинно-наслідкових зв’язків між запланованими заходами та можливими змінами стану природного середовища.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі:

– вперше для Стратегії розвитку Есманьської громади здійснено комплексну екологічну оцінку з урахуванням поєднаного впливу

прикордонного положення території, воєнних ризиків, аграрної спеціалізації та кліматичних викликів;

– удосконалено підхід до виявлення екологічно чутливих компонентів довкілля громади шляхом поєднання характеристик природно-ресурсного потенціалу з аналізом стратегічних напрямів розвитку;

– дістало подальший розвиток обґрунтування природоохоронних і організаційних заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу реалізації місцевих стратегічних документів на довкілля та здоров’я населення.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані органами місцевого самоврядування Есманьської громади під час уточнення пріоритетів і заходів Стратегії розвитку, підготовки планів відновлення території, розроблення місцевих програм у сфері поводження з відходами, охорони земель, використання водних ресурсів, благоустрою, озеленення та підвищення екологічної безпеки. Запропоновані в роботі висновки і рекомендації придатні до практичного застосування як аналітична основа для прийняття управлінських рішень щодо мінімізації ризиків для довкілля, визначення екологічних умов реалізації окремих заходів, а також організації подальшого моніторингу.

Особистий внесок здобувача. Особистий внесок здобувача полягає у самостійному доборі та опрацюванні нормативно-правових, методичних і наукових джерел, збиранні та систематизації вихідної інформації про природні, соціально-економічні та екологічні умови Есманьської громади, аналізі змісту Стратегії розвитку громади, визначенні потенційних екологічних наслідків її реалізації, узагальненні одержаних результатів, формулюванні висновків і практичних рекомендацій. Усі аналітичні узагальнення, оцінки, таблиці, особисто на основі опрацьованих матеріалів.

Апробація результатів роботи. Результати та основні положення роботи доповідались на Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченої 96-

річчю з дня народження доктора сільськогосподарських наук, професора Гончарова Миколи Дем‘яновича (23-24 травня 2025 р.). Суми, 2025.

Перспективи впровадження результатів дослідження. Одержані результати можуть бути використані як основа для підготовки управлінських рішень щодо екологічного супроводу реалізації стратегічних і програмних документів громади. Запропоновані в роботі підходи до виявлення ризиків, екологічних обмежень та заходів із запобігання негативним впливам доцільно враховувати під час актуалізації плану заходів Стратегії, розроблення місцевих цільових програм, планування відновлювальних робіт, визначення пріоритетів у сфері поводження з відходами, охорони земель, водокористування та озеленення. Крім того, результати дослідження можуть бути покладені в основу системи локального моніторингу, яка дозволить відстежувати екологічні наслідки реалізації стратегічних рішень у динаміці та своєчасно коригувати управлінські дії. Це підвищує прикладну цінність роботи й підтверджує її корисність для вдосконалення природоохоронної складової розвитку Есманьської громади.

Публікації. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано тези: Ярощук С.В., Ярощук Р., **Панкова О.В.** Стратегічна екологічна оцінка як інструмент збереження зелених насаджень і відновлення деградованих грунтів у територіальних громадах. Гончарівські читання»: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 96-річчю з дня народження доктора сільськогосподарських наук, професора Гончарова Миколи Дем‘яновича (23-24 травня 2025 р.). Суми, 2025. С. 163-165. (Додаток А).

Структура та обсяг роботи. Матеріали роботи викладено на 77 сторінках, з яких основний текст роботи займає 16 сторінок. Кваліфікаційна робота складається з вступу, 4 розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел та додатку. Основна частина роботи містить 5 рисунків і 7 таблиць. У роботі цитується 45 літературних джерел, з них 10 – латиницею.

РОЗДІЛ 1
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО Й СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГРОМАДИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

1.1. Природно–ресурсний потенціал

1.1.1. Географічне розташування

Сумська область була створена 10 січня 1939 року й розташована на північному сході України. Її протяжність становить приблизно 200 км із півночі на південь і близько 170 км із заходу на схід.

На півночі та сході регіон межує з Брянською, Курською та Бєлгородською областями російської федерації; з південного боку – з Полтавською та Харківською областями; на заході – з Чернігівською областю.

Наприкінці 2020 року в межах децентралізації було переглянуто адміністративно-територіальний устрій Сумщини і укрупнено райони.

Шосткинський район утворено 19 липня 2020 року на підставі Постанови Верховної Ради України № 807–IX від 17 липня 2020 року як елемент адміністративно-територіальної реформи. До нього увійшли такі територіальні громади: міські – Шосткинська, Глухівська, Дружбівська, Середино-Будська; селищні – Есманська, Зноб-Новгородська, Свеська, Шалигинська, Ямпільська; та Березівська сільська громада (рис. 1.1). Перші вибори до Шосткинської районної ради відбулися 25 жовтня 2020 року.

Рисунок 1.1. Картографічне зображення Шосткинського району Сумської області

У минулі роки ця територія належала до районів, які були ліквідовані під час адміністративної реформи: Шосткинського (1923-2020), Глухівського, Середино-Будського, Ямпільського, а також до міст обласного значення Шостка і Глухів із підпорядкованими їм землями у складі Сумської області.

Після реформи до новоутвореного Шосткинського району увійшли десять територіальних громад – чотири міські, п’ять селищних і одна сільська. Це: Глухівська, Дружбівська, Середино–Будська та Шосткинська міські ради; Есманьська, Зноб-Новгородська, Свеська, Шалигинська, Ямпільська селищні ради; а також Березівська сільська рада.

Есманьська селищна територіальна громада (рис. 1.2) знаходиться на північному сході України й належить до найвіддаленіших від обласного центру – міста Суми – північних територій Сумської області.

Рисунок 1.2. Картографічне зображення Есманьської селищної ради

Протяжність державного кордону Сумської області з рф 563,8 км. Протяжність державного кордону Есманьської селищної ради з рф складає понад 60 км. Відстань від центру громади – смт. Есмань до рф близько 10 км. Громада є однією з 15 територіальних громад Сумської області, що відносяться до прикордонних територій

До складу Еманьської селищної територіальної громади увійшли 29 населених пунктів (с. Баранівка, с. Бачівськ, с. Біла Береза, с. Бобилівка, с. Вишеньки, с. Вільна Слобода, с. Комарівка, с. Кореньок, с. Кучерівка, с. Лужки, с. Мала Слобідка, с. Муравейня, с. Потапівка, с. Пустогород, с. Сидорівка, с. Смикарівка, с. Смолине, с. Сопич, с. Студенок, с. Суходіл,

с. Товстодубове, с. Тополя, с. Уланове, с. Фотовиж, с. Харківка, с. Ходуня, с. Червона Зоря, с. Яструбщина та селище міського типу Есмань).

Адміністративним центром є смт Есмань. Спочатку території Есманьської селищної ради була розподілена на 9 старостинських округів: Студеноцький, Кучерівський, Уланівський, Яструбщинський, Суходільський, Сопицький, Бачівський, Фотовизький, Пустогородський (рис. 1.3). Наразі територіальна громади розподілена на 3 старостинські округи: Кучерівський, Уланівський та Сопицький.

Рисунок 1.3 – Адміністративно–територіальний устрій Есманьської селищної ради (до 29.09.2021 р.)

Рішенням Есманської селищної ради від 29 вересня 2021 року № 606 «Про утворення старостинських округів Есманської селищної ради» на території громади створено три старостинські округи.

Кучерівський: села Кучерівка, Студенок, Харківка, Лужки;

Сопицький: села Сопич, Бачівськ, Потапівка, Товстодубове, Фотовиж, Баранівка, Муравейня, Пустогород, Смикарівка, Смолине, Ходуня;

Уланівський: села Уланове, Комарівка, Біла Береза, Сидорівка, Бобилівка, Яструбщина, Вишеньки, Суходіл, Кореньок, Тополя, Вільна Слобода, Мала Слобідка.

Найбільше від адміністративного центру громади (смт Есмань) віддалені такі населені пункти: Бобилівка та Сидорівка – по 36 кілометрів, Червона Зоря – 35 кілометрів, Потапівка – 31 кілометр, Біла Береза – 30 кілометрів. Найближче розташовані Лужки – 7,1 кілометра, Пустогород – 10 кілометрів, Кучерівка – 11 кілометрів. Понад половина сільських поселень лежать у межах до 20 кілометрів від центру громади; ще понад 28 відсотків – на відстані до 30 кілометрів; близько 17 відсотків – до 40 кілометрів (табл. 2.1).

Відстань від населених пунктів Есманської селищної ради до міста Шостка, районного центру, змінюється від 53 до 85 кілометрів. Найдалі розташовані Бобилівка (85 кілометрів), Сидорівка (83 кілометри), Червона Зоря (83 кілометри) та Потапівка (80 кілометрів). Сполучення з районним центром здійснюється автомобільною дорогою районного значення. Відстань до обласного центру – міста Суми – є значною і становить від 162 до 194 кілометрів. Саме селище Есмань має середні показники віддаленості в межах громади: до Шостки – 53 кілометри, до Сум – 162 кілометри. Дані табл. 1.1 про кількість рейсів громадського транспорту підкреслюють необхідність подальшого розвитку транспортної мережі.

Таблиця 1.1

Віддаль від поселень до адмінцентру Есманської селищної ради

Назва нас-го пункту	Відстань, км			Щоденна к-ть рейсів громадського транспорту, які мають зупинку в межах нас-ого пункту
	До селищної ради, км	До районного центру, км	До обласного центру, км	
смт Есмань	0	53	162	2 (середа, п’ятниця)
с. Баранівка	27	76	185	–
с. Бачівськ	19	67	176	–
с. Біла Береза	30	79	188	–
с. Бобилівка	36	85	194	–
с. Вишеньки	15	68	164	–
с. Вільна Слобода	15	64	173	–
с. Комарівка	29	77	187	–
с. Кореньок	25	73	182	–
с. Кучерівка	11	65	166	2 (середа, п’ятниця, неділя)
с. Лужки	7,1	59	169	–
с. Мала Слобідка	17	65	175	–
с. Муравейня	25	74	183	–
с. Потапівка	31	80	189	–
с. Пустогород	10	60	169	–
с. Сидорівка	36	83	192	–
с. Смикарівка	13	62	170	–
с. Смолине	14	63	172	–
с. Сопич	26	75	184	–
с. Студенок	13	59	156	2 (середа, п’ятниця, неділя)
с. Суходіл	20	68	178	–
с. Товстодубове	17	66	175	–
с. Тополя	25	73	168	–
с. Уланове	24	74	183	–
с. Фотовиж	22	71	181	–
с. Харківка	16	69	166	–
с. Ходуня	13	59	169	–
с. Червона Зоря	35	83	192	–
с. Яструбщина	18	73	168	–

Найближчим до громади містом є Глухів, відстань до центру селищної ради становить 24 км. Територією громади проходять два регулярні рейси громадського транспорту: «Глухів – Первомайське – смт Есмань» (близько 28 км) та «Глухів – Комарівка – Уланове» (приблизно 50 км). За результатами

опитування мешканців, зручність транспортного сполучення оцінили негативно майже 45 відсотків респондентів.

Дорожня мережа включає шляхи з твердим покриттям, гравійні та ґрунтові. Асфальтові дороги переважно у незадовільному стані і потребують капітального ремонту. Гравійні та ґрунтові дороги загалом придатні для користування, однак вимагають поточного утримання. Загальна довжина автомобільних доріг комунальної власності – 127,57 км, із них 73,98 км (57,93 відсотка) мають тверде покриття, а 53,59 км – ґрунтові. Соціологічні дані підтверджують проблему якості: приблизно 46 відсотків опитаних назвали стан доріг незадовільним, і лише близько кожного десятого влаштовує їхній стан.

Вулиці та дороги в межах населених пунктів Есманської селищної ради належать до комунальної власності. Для безпеки руху важливо мати достатню кількість дорожніх знаків різних типів і розмірів. Схеми розміщення знаків розроблені, затверджені та застосовуються на головних вулицях і дорогах населених пунктів, що відповідає чинним нормам безпеки дорожнього руху і забезпечує зручність пересування. Усі знаки встановлено згідно з діючими стандартами.

1.1.2. Клімат

Есманська селищна рада лежить у межах Полісся, на півночі Сумської області. Клімат тут помірно континентальний, м’який, із достатньою кількістю вологи. Середні температури становлять близько мінус шість градусів у січні та плюс дев’ятнадцять і п’ять десятих градуса у липні. Вегетаційний період триває орієнтовно від ста дев’яноста восьми до двохсот чотирьох днів. Сума активних температур зростає у напрямку з півночі на південь – приблизно від двох тисяч чотирьохсот вісімдесяти до двох тисяч семисот градусів. Річна кількість опадів становить близько п’ятисот–шестисот міліметрів, основна їх частина випадає влітку. Селище Есмань розташоване на березі однойменної річки: вище за

течією прилягає село Лужки, нижче – село Вознесенське. Населений пункт тягнеться вздовж річки приблизно на дев’ять кілометрів.

У межах селищної ради поширені такі ґрунти: дернові опідзолені, дерново-підзолисті, лучні, темно-сірі та торфові. Рельєф переважно рівнинний, із незначними перепадами висот. З корисних копалин видобувають переважно мінеральні будівельні матеріали – граніт, гнейс, каолін, глину, кварцові піски; трапляються також невеликі поклади торфу. На території села Уланове є родовище мінеральної води, а поблизу селища Есмань розташований піщаний кар’єр.

1.1.3. Історична і культурна спадщина

Есмань – одне з найбільших населених пунктів колишнього Глухівського району, розташоване за 15 км на північ від райцентру. Історичні джерела по–різному трактують історію виникнення селища. Наприклад, автор книги «Историко–статистичний опис Чернігівської єпархії» вважає, що Есмань разом з селами Пустогород та Уланове належали до тих поселень, які були засновані ще задовго до монголо–татарського іга. Перше поселення було розташоване на городищі, що знаходиться на лівому березі р. Есмань. Це невелике природне підвищення, оточене з одного боку річкою, з іншого – валом. Під час монголо–татарської навали воно, як і всі поселення цього краю, було зовсім знищене і знову відроджене після її ліквідації. У 15 ст. Есмань представляла собою значний населений пункт, у якому була церква.

Історик і краєзнавець О. Лазаревський по–іншому трактує історію виникнення с. Есмань. Він стверджує, що воно належить до числа «старейших, возникших после татарського разорения глуховских сел». Пізніше ця вотчина монастиря відійшла Литві згідно Деулінського договору і більше у його володіння не поверталася.

Селище Есмань неодноразово втягувалося у різні події, які відбувалися у країні. Так, наприклад, у 1606 році через селище проходили численні війська І. Болотникова, які рухалися на Москву. У 1648 році український народ під керівництвом Богдана Хмельницького почав Визвольну війну проти польських феодалів. Після вигнання поляків с. Есмань знаходилося спочатку у руках Глухівського сотенного, а потім перейшло у володіння Глухівської ратуші, яка багато років збирала податки з селян. Пізніше опинилося у розпорядженні гетьмана.

З середини 17 ст. с. Есмань входило до складу Глухівської сотні Ніжинського полку. В ньому, як і в інших селах Лівобережної України, значну частину населення складало козацтво, чисельність якого швидко збільшувалася. Після ліквідації полкового устрою у 1782 році воно стало центром волості у складі Глухівського повіту Новгород–Сіверського намісництва, а з 1795 року – Глухівського повіту Малоросійської губернії.

У 1802 році Малоросійська губернія була поділена на дві: Полтавську та Чернігівську. З цього часу й аж до 1923 року с. Есмань було у складі Глухівського повіту Чернігівської губернії. У 60–80 роках 18 ст. на Лівобережній Україні проходило закріпачення селян. Універсалом гетьмана К. Розумовського 1760 року, затвердженого у 1763 році царським указом, с. Есмань разом з селами Чорториги та Хотминівка було передано у власність Генеральному писарю Василю Туманському, який став родоначальником цілої династії поміщиків, які володіли багатьма землями в Глухівському повіті. Одночасно гетьман «пожалував» багато селянських дворів своїм службовцям. Так, у 1780 році с. Есмань налічувало 174 двори, в тому числі 67 козацьких, 81 двір (103 хати) належали Туманському, 20 дворів (30 хат) – глухівському сотнику Славському, 19 дворів (20 хат) – земському судді Дергуну. Крім цього, колезький асесор, земський суддя Карпака, бунчуковий товариш Карпенко, підпоручик Маркевич, бунчуковий товариш Валькевич, військовий товариш

Кирило Філімонович, військовий канцелярист Михайло Євгеньєв, глухівський батальйонний лікар Мульпіянський мали кожен по декілька кріпацьких родин. Кріпаків мали також два священники, які проживали в Есмані, і Глухівський дівочий монастир.

З давніх часів жителі Есмані займалися хліборобством. Головною озимою культурою було жито, ярими – овес та гречка. У селі працювало три винокурні. Напередодні реформи 1861 року поміщиця Ганна Туманська мала в Есмані 2513 десятин землі, у тому числі 718 десятин орної.

Селище завжди було великим населеним пунктом. Наприкінці 18 ст. тут уже налічувалося 223 двори і проживало 1805 душ населення: 852 чоловіки та 953 жінки. Соціальний склад населення був неоднаковий: тут проживали козаки, «казенні» селяни, «владельческие» селяни. Десь у цей час у селищі було побудовано церкву з трьома куполами.

Будівельного лісу поблизу Есмані не було, що ускладнювало будівництво хат і господарських приміщень. Будівельний матеріал есманьці змушені були завозити здалеку, купувати його в Турановці, Грем'ячці, або і зовсім в Орловській губернії. Коли у 1905 році царські війська розстріляли мирну демонстрацію у Петербурзі, то під впливом політичної агітації розпочалися і масові виступи селян Глухівщини. Більше трьох тисяч селян Глухівського і Севського повітів, серед яких і жителі Есмані, розгромили цукровий завод Терещенка у Хуторі Михайлівському. Звісно ж, тоді селяни поплатилися за такий погром тюремними строками.

На початку 20–років 20 століття у с. Есмань утворилося споживче і сільське кредитне товариства. У січні 1918 року в селищі була утворена волосна рада селянських депутатів, яка проіснувала недовго, бо німецькі війська та гайдамаки зайняли Глухів і значну частину повіту. Населений пункт опинився у зоні демаркаційної лінії, знаходився у руках більшовиків. Та у вересні 1919 року

прийшли денікінці, і червоноармійцям довелося відступити. Остаточно радянську владу було встановлено наприкінці 1919 року.

По закінченні революційних подій 1917–1920 років Есмань почала розвивати господарську діяльність. У 1926 році у селищі нараховувалося 10 млинів, 1 крупорушка, 10 ковалень, 2 цегельні заводи, 7 столярних майстерень, 2 вовнотрепальні, 1 коноплепрядільня, 6 виробництв з вичинення овчини, 1 чоботарня, 6 кравців, 1 бондар, 5 майстерень з виготовлення валянків і 4 кінні молотарки.

У 1922–1923 роках поблизу Есмані утворилися нові хутори: 1 Травня, Калинівка, Заручине, Крекотнєве, які пізніше об'єдналися з селом. Землю між селянами розділили за принципом: на 2 душі – 2,73 десятини, на 3 – 3,75, на 4 – 4,75 та інше. У 1923 році на базі Есманьської та Уланівської волостей утворився Есманьський район Новгород–Сіверського округу Чернігівської губернії. У 1925 році Новгород–Сіверський округ було ліквідовано. Натомість з'явився Глухівський округ, Есманьський район увійшов до його складу.

З ініціативи сільської ради та комітету незаможних селян в Есмані було створено бджільницьке господарство. Товариство придбало обладнання для виробництва штучної вощини, забезпечувало своїх членів усім необхідним для збільшення виробництва меду.

У 1927 році в Есмані відкриваються дитячі ясла, які спершу відвідувало 27 діток. У 1928 році було створено райпромкомбінат, який на початку об'єднував маслозавод і паровий млин. У 1929 році був створений СОЗ «Робітник і селянин», який пізніше перетворився у колгосп. 8 березня 1930 року було організовано колгосп «Жіноче свято». Протягом 1930–1931 років було створено ще 7 колгоспів. У березні 1930 року було ліквідовано Есманьський район, вся територія приєдналася до Глухівського району. Та вже у 1935 році за рахунок розукрупнення Глухівського району створюється Есманьський район. У 1935 році в Есмані вже працювала восьмирічна школа, клуб. При клубі було

організовано струнний оркестр, розгорнулася художня самодіяльність. У 1938 році в селищі було побудовано лікарню, двоповерхову школу, введено у дію електростанцію. Виходила газета «За більшовицькі колгоспи», організовувалися сільськогосподарські районні виставки. 29 вересня 1941 року селище окупували німецькі нацистські війська. Гітлерівці грабували населення, виганяли людей з їх домівок, відправляли на примусові роботи до Німеччини.

Есманьський район – одне з місць на Сумщині, де широко розгорнувся партизанський рух. Першим командиром Есманьського партизанського загону був Василь Копа, який загинув наприкінці грудня 1941 року. На початку січня 1942 року Есманьський партизанський загін пішов у Хінельські ліси. Вже у середині 1942 року у ньому нараховувалося 450 партизанів, а у вересні цього року бійцями загону вже були знищено з тисячу гітлерівців, 25 автомобілів з військами та вантажами, 10 складів з боєприпасами і продовольством, підірвано 14 мостів, у тому числі 2 залізничні.

На фронтах Другої світової і в тилу ворога боролися більше 750 жителів Есмані, 543 з них нагороджені бойовими орденами та медалями. Фашисти розстріляли 400 мирних жителів Есмані, 840 юнаків та дівчат відправили до Німеччини. Після звільнення села жителі поступово почали повертатися до мирного життя. У селищі було відбудовано МТС, лікарню, школу, клуб, радіовузол, лазню, електростанцію, крамниці та побутові майстерні. У 1957 році с. Есмань перейменували у с. Червоне. У грудні 1962 року було ліквідовано Червоний район, а селище Червоне увійшло до складу Глухівського району Сумської області.

Каталог городищ Есманьської селищної ради:

Городище «Пустогород» У документах XVII ст. згадується під назвою «Санський городок». Час існування, археологічна культура: XII – XIII ст., XVII–XVIII ст. Рельєф – мис правого берега струмка Бичка, притоки р. Смолянка. Західна частина – діаметр майданчика 50 м, східна – 70 – х 40 м, загальна площа

0,6847 га (з урахуванням укріплень). Городище складається з двох частин. Східна – округлої форми укріплена валом підковоподібної форми шириною 8–10 м та висотою 1,5–1,7 м. Рів серпоподібної форми у північній частині прокладений на 2 м нижче рівня майданчика городища. Його ширина 5–6 м. У південній частині валу знаходиться старий поїзд. У цьому місці вал розритий, але рів не засипаний. Перед укріпленням знаходиться ще один рів шириною 7,5 м і глибиною 1 м. Протяжність рову становить 15 м.

Західна частина – овальної форми. Захищена серпоподібним валом та ровом шириною 5 м. Висота валу становить 1 м, глибина рову – 1 м. У центрі цієї частини городища знаходиться западина хрестоподібної форми, що залишилось від церкви. Городище задерноване.

Городище Есмань. Обстежене у 2013 р. Моргуновим Ю.Ю. та інш. Час існування, археологічна культура: колочинська культура, XII – перша половина XIII ст., XVII–XVIII ст. Займає мис правого корінного берега р. Есмань, утворений береговим схилом та балками. Майданчик городища 40х60, орієнтована площа 0,2 га. Городище округлої форми. Займає північну частину мису, утвореного двома улоговинами та схилом першої надзаплавної тераси. Південна частина відділена від плато ровом по якому проходить вулиця Лугова. Глибина рову на сьогодні становить 1,5–2,5 м, ширина – 10 м. Укріплення городища та культурний шар пошкоджені ще у XVIII ст. На його території знаходилася церква (до 1738 р.) та кладовище. Городище задерноване.

Городище «Уланове», дитинець літописного міста Звенигород. Обстежене у 201 р. Д.В. Каравайком та інш. Час існування, археологічна культура: XII – XIII ст., XVII ст. Рельєф – мис правого берегу р. Локня, утворений двома ярами. Висота над рівнем заплави становить 27–30 м. Загальні розміри городища 155х120. Розміри північної частини городища – 120х40, південної 60х40, орієнтована площа 1,3 га (з урахувань укріплень). Городище має форму наближену до трикутника, складається з двох частин. Північна частина,

передгороддя, має овальну форму. По периметру (крім південної частини) укріплене валом та ровом. Висота валу 1,0–1,3 м, ширина – від 3,0 до 4,5 м. Ширина рову – 5,0– 6,0 м, глибина – 1,5 м. Південна частина, дитинець, має форму трикутника із заокругленими краями. З північної сторони знаходиться рів шириною 22 м та глибиною 3,0– 3,5 м. По периметру оточене валом. У північній частині його висота становить 3,0–3,5 м, а ширина коливається від 15 до 18 м, зі сходу та заходу ширина 2–3 м і висота 1 м, у південній частині висота валу зростає до 1,7 м. Нижче рівня майданчика городища покладений рів шириною 2–4 м.

На території Есманьської селищної ради розташовані такі пам’ятки архітектури:

Свято–Михайлівська церква с. Кучерівка – перші згадки про неї датуються 1799 роком, тоді, якщо вірити історії, її було побудовано на кошти графа Румянцева. В часи війни Другої Світової, в церкву влучив снаряд, та вона майже вся була зруйнована. Відбудовано нове приміщення було в 1993 році, після відродження в 1991році православної Михайлівської парафії. До речі, ікони, образи та багато атрибутів церкви, люди змогли зберегти ще з воєнного періоду, які досі знаходяться в храмі.

1.1.4. Землекористування

Загальна площа Есманьської селищної ради становить 549,8 км^2 станом на 01.01.2022 р.

Есманьська селищна рада займає 10,83% площі Шосткинського району та 2,31% Сумської області (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Порівняння Есманьської селищної ради, району і області (станом на 01.01.2022 р.)

Регіони	Загальна площа, км^2	Площа громади у % до загальної площі району/області	Населення, осіб	Населення громади у % до загальної чисельності населення району/області	Щільність населення, осіб/км^2
Громада	549,8	х	5429	х	9,9
Район	5075,5	10,8	184618	2,9	36,4
Область	23834	2,3	1068247	0,5	44,8

Щільність населення в 3,8 рази менша за показник району та в 4,5 раз менша за середньо–обласне значення. Діапазон розбіжності між найбільшою густотою населення територіальних громад району та найменшою складає 9,37 раз. Есманьська селищна рада відносить до громад з найменшою щільністю населення серед громад Шосткинського району (рис. 1.4).

Дана тенденція безпосередньо пов’язана з наявністю значної кількості сільських населених пунктів, котрі увійшли до складу Есманьської селищної ради та станом демографічної ситуації.

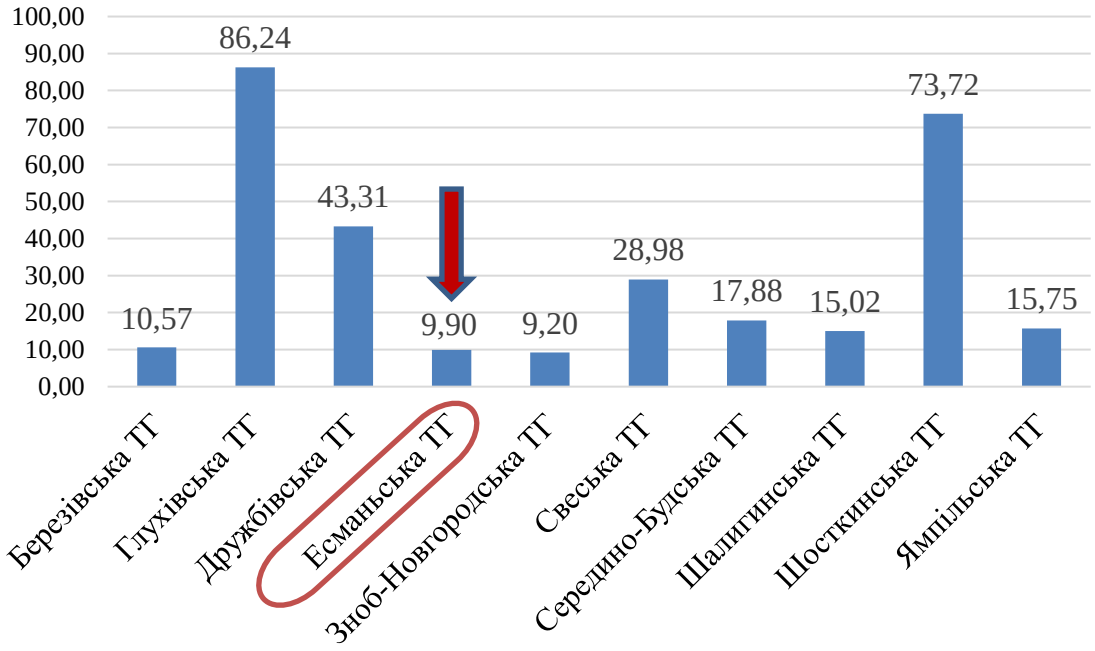

Рисунок 1.4. Порівняння Есманьської селищної ради та громад Шосткинського району Сумської області за показником щільності населення, *ос./км*^{2} (*станом на 01.01.2022 р.*)

В загальній структурі площ населених пунктів громади найбільшу питому вагу займають селище Есмань (14,51%), с. Уланове (11,22%), с. Кучерівка (9,79%), Студенок (8,12%) (табл. 1.3). Майже 40% населених пунктів (11 населених пунктів: села Біла Береза (0,38%), Бобилівка (0,32%), Вишеньки (0,58), Муравейня 0,67), Потапівка (0,95%), Сидорівка (0,79%), Смикарівка (0,75%), Смолине (0,68), Тополя (0,46%), Ходуня (0,08%), Червона Зоря (0,63%) мають питому вагу менше 1% в загальній структурі площі населених пунктів Есманьської селищної ради).

Таблиця 1.3

Площа території населених пунктів Есманьської селищної ради (станом на 01.01.2022 р.)

№з/п	Найменування населених пунктів	Площа території, *га*	Питома вага,%
1	**2**	**3**	**4**
	смт Есмань	476,1	14,51
1	с. Баранівка	49,0	1,49
2	с. Бачівськ	172,9	5,27

Продовження табл. 1.3

1	2	3	4
3	с. Біла Береза	12,4	0,38
4	с. Бобилівка	10,5	0,32
5	с. Вишеньки	18,9	0,58
6	с. Вільна Слобода	200,2	6,10
7	с. Комарівка	76,9	2,34
8	с. Кореньок	125,7	3,83
9	с. Кучерівка	321,4	9,79
10	с. Лужки	58,7	1,79
11	с. Мала Слобідка	57,6	1,76
12	с. Муравейня	22,0	0,67
13	с. Потапівка	31,2	0,95
14	с. Пустогород	193,2	5,89
15	с. Сидорівка	26,0	0,79
16	с. Смикарівка	24,6	0,75
17	с. Смолине	22,3	0,68
18	с. Сопич	221,5	6,75
19	с. Студенок	266,6	8,12
20	с. Суходіл	151,2	4,61
21	с. Товстодубове	42,2	1,29
22	с. Тополя	15,2	0,46
23	с. Уланове	368,2	11,22
24	с. Фотовиж	144,0	4,39
25	с. Харківка	44,4	1,35
26	с. Ходуня	2,7	0,08
27	с. Червона Зоря	20,8	0,63
28	с. Яструбщина	105,3	3,21
	Всього	3281,7	100

Для опису земельного фонду громади застосовано порівняльний підхід. Розглянемо, як співвідносяться площі сільськогосподарських угідь у громадах Шосткинського району. У середньому їхня частка в загальній структурі земель району становить 63,3%. За окремими громадами маємо такі показники: Березівська — 60,5%, Глухівська — 67,3%, Дружбівська — 56,6%, Есманська — 79,38%, Зноб-Новгородська — 60,6%, Свеська — 66,1%, Сергіївсько-Будська — 59,4%, Шалигинська — 70,4%, Шосткинська — 59,1%, Ямпільська — 54,5%.

Структура земельного фонду Есманської селищної ради (рис. 1.5) має дві домінантні категорії: сільськогосподарські угіддя та землі лісогосподарського призначення. Їхні частки становлять відповідно 79,38% і 12,24%. Частка забудованих територій – близько 3%.

Сумарна площа сільськогосподарських угідь у громаді – 43784 га, а рівень сільськогосподарської освоєності території – приблизно 79%. Прийнято виділяти три групи громад за ступенем освоєності: I – менше 60%, II – 61–80%, III – понад 80%. З огляду на наведені дані, Есманська селищна рада перебуває на межі між другою та третьою групами.

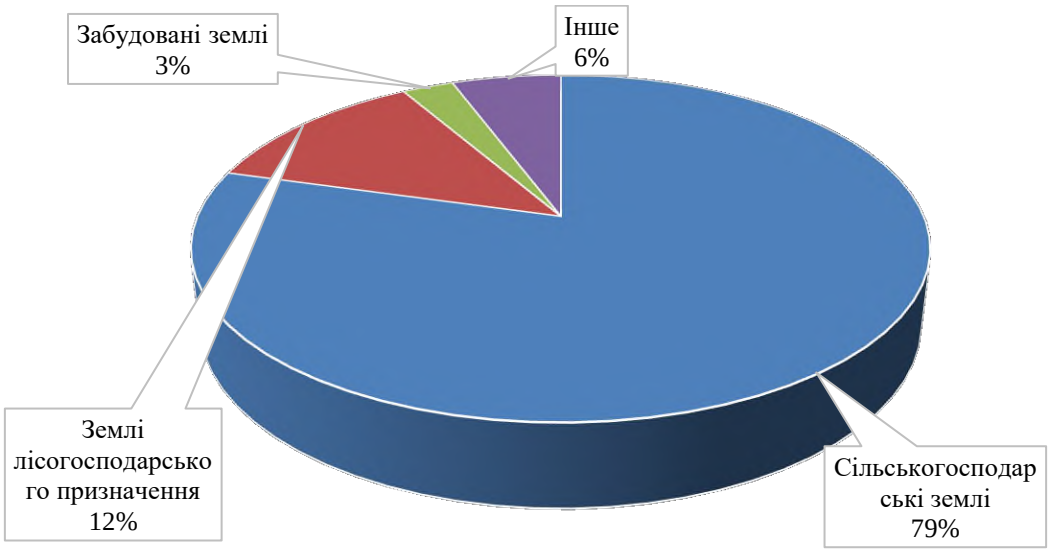

Рисунок 1.5. Структура земельного фонду Есманьської селищної ради, %

Варто підкреслити, що в різних громадах України частка сільськогосподарських земель коливається від 37 до 89 відсотків. Це означає, що в Есманській територіальній громаді землі для господарювання освоєні дуже широко. Ступінь розораності є важливим показником ерозійної вразливості території: що більше розорано, то вищі ризики руйнування ґрунтів. Для території Есманської селищної ради цей показник становить 58,81 відсотка.

У сучасних умовах частка розораних сільськогосподарських угідь показує інтенсивність виробництва та рівень екологічного навантаження на місцевість. В Есманській селищній раді розораність саме сільськогосподарських угідь дорівнює 73,48 відсотка, що свідчить про досить високий рівень інтенсивного землекористування громади (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Характеристика земельного фонду Есманьської селищної територіальної громади (станом на 01.01.2022 р.)

Види земельних угідь	*Площа, га*	*Питома вага,%*
Загальна площа земель, *всього*	55156	100,00
Сільськогосподарські землі, у тому числі:	43784	79,38
рілля	31597	72,17
Багаторічні насадження	578	1,05
сіножаті	6288	11,40
пасовища	4523	8,20
Землі лісогосподарського призначення, у тому числі:	6750	12,24
лісові землі	5787	10,49
чагарники	238	0,43
Забудовані землі, у тому числі:	1477	2,68
землі житлової та громадської забудови	285	0,52
Землі промисловості, транспорту, зв’язку, енергетики, оборони та іншого призначення	525	0,95
Заповідні землі	3	0,01
Землі водного фонду	450	0,82
Землі історико–культурного призначення	13	0,02

Екологічна стійкість земельних ресурсів оцінена на рівні 1,7. Будова та частки земельного фонду Есманської селищної територіальної громади свідчать, що природними пріоритетами тут є сільське господарство та лісове господарство. Водночас потенціал землекористування не обмежується лише рослинництвом: структура угідь дає підстави активно розвивати і тваринництво, адже в загальній площі земель на сіножаті припадає 11,4%, а на пасовища – 8,2%. Важливість раціонального використання цього потенціалу підтверджує і

соціологічне опитування: приблизно кожен п’ятий учасник вважає, що вільні землі та незайняті виробничі приміщення – це головний ресурс зростання громади.

За Регіональною схемою екологічної мережі Сумської області сіножаті – це сільськогосподарські угіддя, які регулярно використовують для заготівлі сіна; вони можуть мати рівномірне вкриття деревною чи чагарниковою рослинністю до 20% площі. Пасовища – це угіддя для систематичного випасання худоби з такими самими вимогами до частки дерев і кущів (до 20% ділянки). Згідно з листом Головного управління Держгеокадастру у Сумській області від 09.11.2020 № 13 18 0.331-6255/2-20, станом на 01.01.2020 року в межах області пасовища займають 164440 га, а сіножаті – 269850 га.

Ділянки для сінокосіння та випасання належать до земель сільськогосподарського призначення і надаються лише у тимчасове користування (оренду); їх дозволено використовувати виключно як сінокоси або пасовища. Змінювати їх цільове призначення на інші види угідь – наприклад, на ріллю чи багаторічні насадження – не дозволяється. Просторово такі землі в Сумській області найчастіше розміщені в заплавах річок, на крутих прирічкових і балкових схилах, а також на осушених ділянках. Під сіножаті та пасовища зазвичай відводять землі, що прилягають до населених пунктів: заплавні території та схили річкових долин і балок.

1.2.1. Екологічна інфраструктура

У населених пунктах Есманської селищної ради тверді побутові, ремонтні та великогабаритні відходи збирають за безконтейнерним принципом. Жителі багатоквартирних будинків (смт Есмань і с. Суходіл) та приватної забудови виносять сміття, переважно у пластикових пакетах, і залишають його на визначених, обладнаних майданчиках. Далі відходи вивозять на модернізований полігон твердих побутових відходів у місті Глухів Сумської області. Власником

полігону є Глухівська міська рада, а користувачем – ТОВ «Екосервіст20». Площа полігону становить 5,1 га. Станом на 01.01.2021 накопичено близько 74,4 тис. т відходів, що відповідає 78,3% від проєктної місткості.

Загалом оцінки екологічного стану громади переважно позитивні й переважають негативні.

1.2.2. Охорона здоров’я

Медична інфраструктура Есманської селищної ради включає одну амбулаторію загальної практики сімейної медицини в селищі Есмань на 15 ліжок, чотири фельдшерсько-акушерські пункти та сім фельдшерських пунктів.

В амбулаторії працюють сім медичних працівників і троє представників технічного персоналу.

Фельдшерсько-акушерські пункти розміщені в селах Уланове, Студенок, Кучерівка та Сопич. Фельдшерські пункти діють у Пустогороді, Фотовижі, Вільній Слободі, Бачівську, Яструбщині, Коріньку та Суходолі. Загалом у ФАПах і ФП задіяні 22 медичні фахівці. Здебільшого на пункт припадає по дві особи медперсоналу; винятки: в Улановому працюють троє, у Яструбщині – один фахівець.

Кількість лікарів у закладах охорони здоров’я громади – один, що є недостатнім показником. Штат середнього медперсоналу становить 28 одиниць. За укладеними деклараціями навантаження на одного лікаря дорівнює 1781 декларації.

Аптечних магазинів у громаді немає. Лікарські засоби можна придбати через аптечні пункти при амбулаторії, ФАПах і ФП.

У селищі Есмань функціонує пункт екстреної медичної допомоги Шосткинської станції. Середня відстань виїзду бригади – близько 20 км, середній час прибуття – приблизно 30 хвилин.

Оцінювання медичного забезпечення мешканцями має переважно критичний характер: частка негативних оцінок становить 35,42%. Водночас майже 36% опитаних відзначили роботу закладів як задовільну.

1.3. Відомості про шкоду, завдану бойовими діями, терористичними актами, диверсіями та надзвичайними ситуаціями на території громади у 2022 році

Есманська селищна рада розташована на північному сході Сумської області, поруч із кордоном, тому нині майже щодня зазнає ворожих обстрілів.

На початку повномасштабного вторгнення прямі удари по інфраструктурі та житловій забудові не фіксувалися. Найгострішою проблемою стала логістика: через ворожі блокпости було вкрай складно доставляти людям харчі та ліки. Підприємці побоювалися їхати в громаду, тож селищна рада самостійно організовувала забезпечення населення хлібом, медикаментами та товарами першої потреби.

Місцеві мешканці жили у постійному напруженні та очікуванні подальшого розвитку подій. Згодом почалися системні обстріли прикордонних сіл. Ті, хто мав можливість, виїхали, але більшість залишилася вдома.

Внаслідок ракетних ударів у селі Уланове постраждали будівля комунального закладу «Уланівський навчально-виховний комплекс», народний музей історії села, сільськогосподарське підприємство та крамниця.

У селищі Есмань двічі під ракетні удари потрапила будівля комунального закладу «Есманьська загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів»: частину споруди зруйновано, повністю знищено приміщення початкових класів і майстерні. Разом зі школою пошкоджено міський будинок культури, приватні оселі та багатоквартирний будинок.

Прикордонні населені пункти громади щоденно обстрілюють з артилерії. Уражень зазнають об’єкти інфраструктури, заклади соціальної сфери та

житловий фонд. У селі Студенок пошкоджені фельдшерсько-акушерський пункт, навчальний заклад і будинок культури. Через регулярні удари по енергетичних об’єктах населені пункти часто залишаються без світла.

Також зафіксовано руйнування та пошкодження житлових будинків і господарських споруд у смт Есмань та селах Сопич, Бачівськ, Товстодубове, Студенок, Уланове, Комарівка, Вільна Слобода, Кучерівка, Яструбщина. В інших селах обстріли переважно припадають на окраїни; серйозних руйнувань там поки не зафіксовано.

РОЗДІЛ 2
ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом є Стратегія розвитку Есманської селищної ради на 2023–2027 роки. Це головний документ, який визначає цілі та дії для відновлення і розвитку громади. Його потрібно перевірити на можливі впливи на природу та населення під час підготовки і затвердження.

Предметом є те, як заплановані у Стратегії цілі та дії можуть впливати на: повітря, воду, ґрунти, природні території та ландшафти; здоров'я і безпеку жителів; використання земель і простору, зокрема зелених зон і долини річки; використання природних ресурсів та управління відходами.

До предмета також належать способи уникнення, зменшення або відшкодування негативних впливів і підсилення позитивних ефектів від реалізації Стратегії.

Просторові межі. Дослідження охоплює всю територію Есманської громади в Шосткинському районі Сумської області. Це прикордонна громада з центром у селищі Есмань, до складу якої входять численні населені пункти. Часові межі відповідають періоду дії Стратегії (2023–2027 роки) з урахуванням можливих триваліших наслідків після її завершення.

Вихідний стан для порівняння – наявна інформація про природу і господарство громади. Клімат помірно континентальний, опадів достатньо для сільського господарства, вегетаційний період триває близько двохсот днів. У структурі землекористування переважають сільськогосподарські угіддя та ліси. Саме ці особливості приймаються як база для оцінювання змін від реалізації Стратегії.

2.2. Умови проведення дослідження

Правові та планувальні умови. Дослідження проводиться під час підготовки і затвердження Стратегії, щоб виявити ризики для довкілля і здоров’я людей, порівняти розумні альтернативи та запропонувати заходи запобігання або зменшення шкоди.

Безпекові умови. Есманська громада розташована на державному кордоні і страждає від обстрілів. Частина населених пунктів і об’єктів пошкоджена. Це впливає на доступ до територій, збір даних, проведення виїзних оглядів і громадських обговорень. Усі заходи необхідно планувати з урахуванням безпеки мешканців і виконавців робіт.

Територіальні та природні умови. Територія громади включає багато розосереджених сіл. Транспортне сполучення обмежене, окремі дороги потребують ремонту, що ускладнює логістику виїздів та обстежень. Клімат помірно континентальний із вологим літом, що визначає сезонність робіт (наприклад, весняні повені чи літня спека) і терміни польових обстежень.

Соціально-економічні умови. Громада має переважно сільський характер із низькою щільністю населення та значною часткою сільськогосподарських земель. Тому заходи Стратегії можуть суттєво впливати на ріллю, луки, ліси, а також на водойми, які використовують місцеві жителі.

Джерела даних та інформації. У дослідженні використовуються:

офіційні карти, земельний баланс і статистичні дані громади (структура площ і види угідь);

описи клімату, рельєфу та гідромережі з профілю громади;

текст Стратегії з її цілями і завданнями;

за можливості – супутникові знімки, відкриті кадастрові та екологічні реєстри.

Припущення та обмеження. Через безпекову ситуацію і стан транспортної інфраструктури частина польових даних може бути неповною або

застарілою. Там, де прямі вимірювання неможливі, застосовуються наявні адміністративні дані, дистанційні матеріали і фахові оцінки з обов’язковим описом невизначеностей.

Етичні та участь громадськості. Робота з громадою має враховувати прикордонний і воєнний контекст. Всі опитування і зустрічі слід проводити в безпечних форматах, у зрозумілій формі пояснювати мету оцінки та очікувані результати, забезпечувати доступність для вразливих груп населення.

РОЗДІЛ 3
МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Методика проведення досліджень в Україні базується на системному аналізі екологічних аспектів документів державного планування (ДДП), насамперед – стратегій розвитку територіальних громад. Цей процес передбачає ідентифікацію потенційного впливу реалізації стратегій на довкілля, здоров'я населення, об'єкти природно-заповідного фонду, а також на просторову структуру території, включаючи зелені зони та насадження.

СЕО проводиться на етапі розроблення або затвердження ДДП і має на меті:

- виявити екологічні ризики, пов'язані з реалізацією стратегії;
- оцінити поточний стан довкілля та вразливі території, які можуть зазнати негативного впливу;
- запропонувати виправдані альтернативи з урахуванням принципів сталого розвитку;
- визначити заходи з пом'якшення або запобігання негативному впливу;
- забезпечити прозорість процесу шляхом громадського обговорення.

Важливою складовою СЕО є врахування екосистемних послуг, зокрема ролі зелених насаджень у покращенні якості повітря, зменшенні шумового забруднення, утриманні вологи, формуванні комфортного мікроклімату. У межах громадських обговорень все більше уваги привертають питання скорочення зелених зон у процесі урбанізації, що підвищує актуальність врахування таких аспектів під час стратегічного планування.

Методологія СЕО вимагає обов'язкового аналізу:

- стану атмосферного повітря;
- якості поверхневих і підземних вод;

- структури землекористування та ґрунтів;
- наявності зелених зон, рекреаційних територій і прибережних смуг;
- біорізноманіття;
- стану здоров’я населення.

У процесі аналізу важливо враховувати кумулятивні та вторинні ефекти, зокрема зменшення доступності зелених зон у результаті розширення транспортної або житлової інфраструктури. Практика свідчить, що саме через СЕО вдається зберегти окремі ділянки зелених насаджень, які не були позначені як об’єкти ПЗФ, але мають локальне екосистемне або соціальне значення.

Методичною особливістю є також формування карти вразливих територій, де враховується щільність забудови, наявність водойм, зелених зон, рекреаційних об’єктів. Така карта дозволяє оцінити, які проєкти чи програми можуть мати критичний вплив на екологічну рівновагу. Важливо, що СЕО не є разовою процедурою – її результати мають інтегруватись у подальші етапи реалізації стратегії, супроводжуватись екологічним моніторингом і коригуванням у разі змін зовнішніх умов. Таким чином, методологія СЕО в Україні включає інструменти, що дозволяють на ранньому етапі виявити загрози скорочення зелених насаджень та запропонувати альтернативи щодо їх збереження та розвитку, що є ключовим у забезпеченні екологічної стійкості громад.

Стратегічні, операційні цілі та завдання стратегії відновлення та розвитку Есманьскої селищної ради. Визначена місія та стратегічне бачення розвитку Есманьської селищної ради окреслюють головні стратегічні напрямки громади:

А. Формування потужної безпекової сфери громади:

А.1. Захист кордону

А 2. Підтримка територіальної оборони

А.3. Створення безпечних умов проживання та забезпечення правопорядку

В. *Розвиток економічного потенціалу та сприяння самозайнятості населення:*

В.1. – Залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій

В.2. – Створення сприятливих умов для розвитку малого й середнього бізнесу, молодіжного, жіночого та соціального підприємництва

В.3. – Галузева диверсифікація с.-г. виробництва

С. Відновлення та розбудова інфраструктури громади на засадах місцевого розвитку:

С. 1. – Покращення стану дорожньої інфраструктури та транспортної доступності в громаді

С. 2. – Підвищення якості послуг з ЖКГ (водопостачання, вуличне освітлення, поводження з відходами)

С.3. – Збереження, відновлення та (або) покращення технічного стану житлової та соціальної інфраструктури

D.Розвиток людського потенціалу та досягнення високих стандартів якості життя населення:

D. 1 – Формування кваліфікованого кадрового потенціалу громаду

D. 2. – Підвищення якості надання освітніх, соціальних та культурних послуг

D. 3. – Підвищення якості надання медичних послуг

Е. Соціально–відповідальна місцева влада відкрита для кожного:

Е. 1 – Сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства та громадянських ініціатив

Е. 2 – Систематичне вивчення громадської думки

Е. 3 – Прозоре та ефективне управління

Е. 4 – Впровадження сучасних програмних продуктів в систему управління. У таблиці 3.1 показано, як узгоджуються стратегічні й операційні цілі зі поточними завданнями Стратегії Есманської селищної ради.

Таблиця 3.1

Узгодження стратегічних і операційних цілей зі щоденними завданнями стратегії

Стратегічна цілі	Операційні цілі	План дій
1	2	3
А. – Формування потужної безпекової сфери громади.	А1. – Захист кордону	А. 1.1. – Сприяння облаштуванню державного кордону на території громади
		А.1.2. – Розробка сучасного генерального плану території
		А.1.3. – Розробка комплексного Плану просторового розвитку території громади
		А.1.4 – Розробка комплексного Плану відновлення та розвитку громади на 2023–2027 рр.
		А.1.5. – Забезпечення переведення інформації ОМС на цифрові носії, запровадження електронних серверів в роботі
		А.1.6. – Сприяння створенню страхового фонду на проєктну та технічну документацію об’єктів культурної спадщини, закладів критичної інфраструктури
		А. 1.7. – Приведення та укріплення захисних споруд цивільного захисту громади до належного технічного стану
		А.1.8. – Забезпечення належного функціонування системи оповіщення громади
		А.1.9. – Забезпечення виконання мобілізаційних завдань в різних сферах життєдіяльності громади
	А 2. – Підтримка територіальної оборони	А.2.1. – Розробка і впровадження програми «Безпечна громада»
		А.2.2. – Розробка Програми підтримки військових формувань та інших заходів з оборони
		А.2.3. – Створення ефективної системи управління територіальною обороною, забезпечення її надійне функціонування та стійкий зв'язок управління окремої бригади територіальної оборони з її структурними підрозділами.
		А.2.4. – Проведення роз’яснювальної роботи серед населення, залучення населення до оборони Держави та популяризації служби в ЗСУ
		А.2.5. – Сприяння створенню дружинних загонів в громаді
	А.3. – Створення безпечних умов проживання та забезпечення правопорядку в громаді	А.3.1. – Створення поліцейської станції в громаді
		А 3.2. – Організація безпечного перевезення учнів та педагогічних працівників до закладів освіти і у зворотному напрямку
		А.3.3. – Сприяння покращенню матеріально–технічної бази пожежної охорони та забезпечення належної організації її роботи
		А.3.4. – Впровадження системи безпекових заходів у закладах дошкільної, загальної середньої освіти
		А.3.5. – Впровадження системи безпекових заходів у медичних закладах
		А.3.6. – Забезпечення інформаційної безпеки в громаді

Продовження табл. 3.1

1	2	3
В. – Розвиток економічного потенціалу та сприяння самозайнятості населення	В.1. – Залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій	В.1.1. – Проведення інвентаризації наявних інвестиційних об'єктів, формування електронного реєстру інвестиційних паспортів об'єктів
		В.1.2. – Проведення інвентаризації землі, водних об'єктів, лісових ресурсів, об'єктів комунальної власності, що знаходяться на території громади
		В.1.3. – Виготовлення технічної документації з нормативно грошової оцінки населених пунктів громади
		В.1.4. – Розробка рекомендацій щодо залучення та супроводу інвестора
		В.1.5. – Розробка інвестиційного паспорту громади
		В.1.6. – Розробка та затвердження символіки громади
		В.1.7. – Розробка та виготовлення сувенірної продукції
		В. 1.8. – Активізація участі громади у міжнародних, державних, регіональних програмах та проєктах
		В. 1.9. – Встановлення побратимських зав'язків з іншими закордонними територіальними громадами
		В. 1.10. – Розвиток міжмуніципального співробітництва з іншими громадами
		В. 1.11. – Розвиток ДПП
	В.2. – Створення сприятливих умов для розвитку малого й середнього бізнесу, молодіжного, жіночого та соціального підприємництва	В.2.1. – Розробка Програми розвитку малого та середнього бізнесу на 2023–2027 рр.
		В.2.2. – Формування інвестиційної привабливості
		В.2.3. – Виділення земельних ділянок, приміщень (за наявності) на пільгових умовах для організації власної справи
		В.2.4. – Організація семінарів–тренінгів з питань започаткування власної справи, розробки стартапів, започаткування жіночого та соціального підприємництва
		В.2.5. – Налагодження співпраці та партнерських відносин між владою та бізнесом
		В.2.6. – Сприяння створенню громадської організації осіб кому за 35
		В.2.7. – Сприяння створенню структурного підрозділу місцевого економічного розвитку громади
		В.2.8. – Залучення молодих підприємців до розвитку туристичного бізнесу
	В.3.Галузева диверсифікація сільськогосподарського виробництва	В.3.1. – Розробка заходів по підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, виробленої мешканцями громади у власних господарствах
		В.3.2. – Розвиток маркетингової мережі для продажу продукції власного виробництва
		В 3.3. – Сприяння впровадженню екологічних та інноваційних технологій, підтримка інноваційних підприємств та стартапів; збільшення кількості робочих місць на сільськогосподарських підприємствах
		В 3.4. – Оптимізація місцевих податків, перегляд договорів оренди

Продовження табл. 3.1

1	2	3
		В. 3.5. – Сприяння підтримці домашніх (сімейних) ферм у рослинництві та тваринництві
		В 3.6. – Підтримка запровадження приймання, переробки та збуту продукції кооперативів. Розвиток сучасних форм кооперації.
		В 3.7. – Розвиток виробництва власної продукції
		В 3.8. – Створення нового виробництва легкої промисловості (волокно з технічних конопель)
		В. 3.9 – Створення міні переробних потужностей галузі рослинництва
С. – Збереження, відновлення та розбудова інфраструктури громади на засадах місцевого розвитку	С. 1. – Покращення стану дорожньої інфраструктури та транспортної доступності в громаді	С.1.1. – Відновлення, ремонт, реконструкція зруйнованих та (або) пошкоджених доріг місцевого значення
		С.1.2. – Забезпечення належного утримання доріг місцевого значення в зимовий період
		С.1.3. – Покращення технічного стану вулично–дорожньої мережі: ремонт пішохідних доріжок та тротуарів, будівництво нових тротуарів
		С.1.4. – Введення в дію соціального автобусу, відкриття пробних маршрутів, сприяння розширенню маршрутів соціального автобусу
	С. 2. – Підвищення якості послуг з ЖКГ (водопостачання, вуличне освітлення, поводження з відходами)	С.2.1. – Реконструкція та заміна старих водопровідних мереж в адміністративних будівлях закладів та установах
		С.2.2. – Забезпечення належного стану питної води в усіх населених пунктах
		С.2.3. – Розширення мережі вуличного освітлення у населених пунктах громади
		С. 2.4. – Забезпечення утримання в належному стані мереж вуличного освітлення у всіх населених пунктах громади
		С. 2.5. – Розбудова інфраструктури поводження з твердими побутовими відходами на території громади (придбання та встановлення контейнерів для вторинної сировини для забезпечення роздільного збору сміття, організація збору та вивозу сміття на полігон із сільських територій)
	С.3. – Збереження, відновлення та (або) покращення технічного стану житлової та соціальної інфраструктури	С. 3.1. – Збереження, відновлення та ремонт матеріально–технічного стану закладів освіти, культури, охорони здоров’я
		С. 3.2. – Виготовлення проєктно–кошторисної документації, проведення модернізації закладів освіти, культури, охорони здоров’я
		С. 3.3. – Розроблення механізмів із забезпечення населення громади та ВПО житлом (виділення землі, часткова компенсація на придбання, матеріальна допомога на ремонт пошкодженого житла, створення фонду соціального житла громади)
		С. 3.4. – Впровадження енергозберігаючих технологій (термомодернізація адміністративних будівель та сприяння провадження енергозберігаючих заходів в приватних помешканнях; використання відновлювальних джерел енергії в усіх сферах, альтернативних видів палива).
		С. 3.5. – Забезпечення доступу до використання швидкісної мережі Інтернет у всіх навчальних приміщеннях освітніх закладів

Продовження табл. 3.1

1	2	3
		С. 3.6. – Забезпечення захисту особистого житла та іншого майна тимчасово переміщеного населення в інші громади.
		С. 3.7. – Забезпечення безперебійним живлення пунктів незламності в сільських населених пунктах громади.
		С. 3.8. – Оптимізація соціальної інфраструктури громади.
		С. 3.9. – Сприяння покриттю населених пунктів якісними Інтернетом із використанням супутникових модемів
		С. 3.10. – Модернізація закладів культури та сільських бібліотек
D. – Розвиток людського потенціалу та досягнення високих стандартів якості життя населення	D. 1 – Формування кваліфікованого кадрового потенціалу громаду	D. 1.1 – Підвищення кваліфікації працівників, посадових осіб місцевого самоврядування прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності зовнішнього середовища
		D. 1.2 – Сприяння забезпечення перекваліфікації та підвищення кваліфікації кадрів для підприємництва
		D. 1.3 – Розвиток громадянської свідомості, освіти впродовж життя
		D. 1.4. – Сприяння участі населення громади в обмінах, навчаннях, стажуваннях
		D. 1.5 – Сприяння навчанню активних громадян сучасним технологіям управління територією на засадах кризового менеджменту
		D. 1.6 – Підвищення професійної майстерності педагогічних працівників, забезпечення педагогічними кадрами, які працюють в умовах інклюзивного навчання;
		D. 1.7 – Співпраця з суб'єктами надання освітніх послуг щодо забезпечення навчання педагогічних працівників впродовж професійної діяльності
		D. 1.8 – Забезпечення професійного зростання педагогічних працівників шляхом визначення їх індивідуальної траєкторії розвитку
		D. 1.9 – Надання психологічної підтримки педагогічним працівникам закладів освіти
		D. 1.10 – Забезпечення професійного зростання медичних працівників
		D. 1.11 – Забезпечення професійного зростання працівників соціальної та культурної сфери
		D. 1.12 – Заохочення учнів–переможців олімпіад, турнірів, конкурсів, спартакіад місцевого, обласного всеукраїнського рівнів
		D. 1.13 – Заохочення педагогів які підготували учнів–переможців олімпіад, турнірів, конкурсів, спартакіад місцевого, обласного всеукраїнського рівнів
		D. 1.14 – Організація міжнародного співробітництва у закладах освіти (участь у міжнародних науково–освітніх програмах і проєктах – GLOBE)
		D. 1.15 – Вжиття заходів по поверненню тимчасово переміщеного населення громади

Продовження табл. 3.1

1	2	3
	D. 2. – Підвищення якості надання освітніх, соціальних та культурних послуг	D. 1.16 – Розвиток концепту “ОСВІТА ДОРОСЛИХ” вивчення мов, комп’ютерна грамотність, ДІЯ–освіта, медіа грамотність, тощо
		D. 2.1 – Придбання технічних засобів навчання й обладнання для предметних кабінетів
		D. 2.2 – Впровадження пілотного проєкту "Розумна та безпечна школа"
		D. 2.3 – Розширення напрямів надання соціальних послуг населенню громади
		D. 2.4 – Забезпечення реалізації механізму надання соціальної та гуманітарної допомоги за принципами адресності, індивідуального підходу, відкритості та добровільності.
		D. 2.5 – Створення безперешкодного доступу для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з інвалідністю, до соціального простору та навчальних аудиторій, а також розроблення й упровадження спеціальних дидактичних матеріалів і реабілітаційних засобів навчання.
	D. 3. – Підвищення якості надання медичних послуг	D. 3.1 – Створення умов для залучення кваліфікованих спеціалістів до громади шляхом реалізації цільової програми «Медичні кадри»
		D. 3.2 – Забезпечення надання сільському населенню послуг вузькопрофільних медичних спеціалістів шляхом організації виїздів лікарів до сільських населених пунктів на постійній основі
Е. Соціально–відповідальна місцева влада відкрита для кожного	Е. 1 – Сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства та громадянських ініціатив	Е. 1.1 – Інтеграція молоді в процес управління розвитком громади шляхом створення Молодіжної ради
		Е. 1.2 – Впровадження партисипаторного бюджетування «бюджет участі» громади
		Е. 1.3 – Виділення коштів на місцеві ініціативи громади. Запровадження конкурсу міні–грантів на кращий розвитковий проєкт
	Е 2. – Систематичне вивчення громадської думки	Е. 2.1 – Проведення систематичних опитувань з метою вивчення громадської думки
		Е. 2.2. – Скриньки пропозицій для влади та удосконалення роботи зі зверненнями громадян
		Е. 2.3 – Проведення громадських слухань та обговорень щодо найважливіших проблем громади
	Е 3. – Прозоре та ефективне управління	Е. 3.1 – Систематичне інформування про діяльність ОМС у місцевих ЗМІ (Інтернет ресурси, місцева преса, інформаційні стенди)
		Е. 3.2 – Створення Телеграм каналу громади
	Е 4. – Впровадження сучасних програмних продуктів в систему управління	Е. 4.1 – Впровадження сучасних послуг взаємодії з громадою (електронні петиції, електронні звернення)
		Е. 4.2 – Впровадження програмного комплексу «Інтегрована інформаційна система «Соціальна громада»
		Е. 4.3 – Створення цільової Програми «Управління Енергією»
		Е. 4.4 – Забезпечення автоматизації центру надання адміністративних послуг шляхом впровадження та підключення інформаційної системи "Вулик"

Узгодженість стратегії розвитку селищної ради з програмними та стратегічними документами. Стратегія розвитку Есманської селищної ради до 2027 року розроблена у правовому полі України та не суперечить таким актам і документам:

Конституції України.

Законам України, зокрема: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України», «Про природно-заповідний фонд України», «Про екологічну мережу України», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ».

Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

Постановам Кабінету Міністрів України щодо порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку і планів заходів, а також порядку підготовки регіональних стратегій, їх реалізації, моніторингу та оцінювання результативності; а також постанові про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки.

Наказам Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, якими затверджено методичні рекомендації з формування і реалізації прогнозних та програмних документів об'єднаних територіальних громад, а також методику розроблення, моніторингу та оцінювання регіональних стратегій і планів заходів.

Наказу Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України про методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку.

Регіональній схемі формування екомережі Сумської області, затвердженій рішенням обласної ради восьмого скликання від 22.12.2021 р.

Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021–2027 роки та іншим базовим документам регіонального рівня.

Стратегії відновлення та розвитку економіки Сумської області на 2022–2024 роки.

Регіональному плану управління відходами в Сумській області до 2030 року.

Національна система стратегічного планування в Україні працює як узгоджена «піраміда» документів і процесів: на центральному рівні формується державна політика, далі – регіональні стратегії, і на їхній основі – локальні документи громад.

Стратегію регіонального розвитку Сумської області до 2027 року ухвалено рішенням сесії обласної ради. Стратегія відновлення та розвитку Есманської селищної ради узгоджується з цією регіональною стратегією за цілями, завданнями і підходами до реалізації.

Відповідно до Стратегії регіонального розвитку Сумської області на 2021–2027 роки, регіон рухається до досягнення трьох ключових стратегічних цілей:

Економічне зростання на основі смарт-спеціалізації – підтримка тих видів діяльності, у яких область має конкурентні переваги.

Розвиток інфраструктури – модернізація транспортних, інженерних і комунальних мереж для підвищення якості послуг і доступності територій.

Розвиток людського капіталу – інвестиції в освіту, охорону здоров’я, зайнятість і безпечне середовище проживання.

Таким чином, місцева Стратегія Есманської селищної ради логічно вписується у державну та регіональну систему планування і підтримує досягнення визначених національних і обласних пріоритетів.

РОЗДІЛ 4
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ТЕРИТОРІЇ ГРОМАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВ ЇЇ РОЗВИТКУ

4.1. Наслідки детонації ракет та інших боєприпасів

Прикордонні села громади майже щодня зазнають вогневих ударів з боку російських військ. Під час вибухів ракет, артилерійських снарядів і мін у повітря потрапляють різні продукти згоряння: чадний і вуглекислий газ, водяна пара, так званий бурий газ, азот та інші сполуки. Одночасно утворюється багато токсичної органіки, відбувається окиснення прилеглих ґрунтів, деревини й будівельних матеріалів, а також виділяються шкідливі оксиди, зокрема сірки та азоту. Під дією окиснення вони можуть спричиняти кислотні дощі. Такі опади змінюють кислотність ґрунту, викликають пошкодження рослин, подразнення слизових оболонок дихальних шляхів у людей, птахів і диких тварин. У підсумку обстріли забруднюють не лише повітря та ґрунт, а й можуть впливати на якість підземних вод.

З огляду на те, що у земельному фонді Есманської селищної ради 79,38 % становлять землі сільськогосподарського призначення, артилерійські та ракетні удари створюють ризик накопичення небезпечних речовин у врожаї. Потрапляючи через харчові продукти до організму людини, ці домішки здатні в майбутньому спричиняти серйозні проблеми зі здоров’ям.

4.2. Сільське господарство

Водночас сільське господарство може завдавати помітної шкоди природі, і сьогодні масштаби цього впливу подекуди наближаються до впливу найбільш небезпечних промислових галузей. Коли землею користуються без належного планування та обережності, це розладнує природні процеси і погіршує стан довкілля.

Основні наслідки такого впливу включають:

забруднення ґрунтів, підземних і поверхневих вод, а також питної води залишками мінеральних добрив і засобів захисту рослин;

скорочення різноманіття видів рослин і тварин;

виснаження ґрунтів, їх заболочення та засолення;

посилення дефіциту водних ресурсів;

ризики для здоров'я людей через споживання вирощених культур, у яких накопичуються небезпечні речовини (зокрема залишки добрив і пестицидів);

можливі загрози для здоров'я у разі споживання харчових продуктів, виготовлених з генетично модифікованих організмів.

4.3. Відходи

Відходи, що виникають у побуті та під час діяльності людей у житлових і нежитлових приміщеннях, можуть мати небезпечні фізичні, хімічні чи біологічні властивості. Такі властивості створюють або здатні створити серйозну загрозу для довкілля та здоров'я людей, тому для них потрібні спеціальні способи збирання, зберігання, перевезення і перероблення.

Щоб шкідливі речовини не потрапляли в повітря, воду й ґрунт і не завдавали значної шкоди природі, не можна викидати змішані, не відсортовані відходи. На звалищі сміття під дією дощу, сонця та вітру розкладається і руйнується; речовини з його складу випаровуються або змиваються в землю та водойми. Невідсортовані відходи гниють, забруднюють території та річки, і врешті руйнують екосистеми.

4.4. Очисні споруди

Станом на сьогодні очисні споруди Есманської селищної ради не забезпечують якісного очищення стічних вод у межах вимог чинного законодавства. Низька результативність систем водопостачання пов'язана з високим зношенням обладнання та застарілою інфраструктурою. Переважна

частина водопровідних мереж зведена у 1970–1980-х роках, тому каналізаційні, водопровідні та очисні об’єкти морально і фізично застаріли та не відповідають сучасним стандартам. Відсутність регулярних капітальних ремонтів і постійного нагляду за роботою цих систем призводить до суттєвого погіршення якості питної проточної води та забруднення довкілля.

4.5. Зміна клімату

Зміна клімату, спричинена викидами парникових газів та низкою інших чинників, має серйозні наслідки для природи: частішають стихійні лиха, зростає ризик зникнення окремих видів тварин і рослин.

Її прояви вже помітні по всій Україні. Найвразливішими залишаються сільські території: вони першими відчувають підвищення температури, зсуви у розподілі опадів і екстремальні погодні події. Це прямо позначається на сільському господарстві та повсякденному житті в громадах.

За оцінками, до 2030 року середня температура зросте ще приблизно на 0,5 °C порівняно з 1991–2010 роками. Річна кількість опадів, імовірно, дещо збільшиться (близько на 5%), але розподілятиметься нерівномірно: посухи триватимуть довше, а дощі випадатимуть рідше, проте будуть інтенсивнішими й частіше супроводжуватимуться шквалами, грозами та градом.

Підвищення температури пришвидшує випаровування, через що у ґрунті та водоймах бракуватиме вологи. Взимку і навесні опадів ставатиме більше, тоді як улітку та на початку осені доступної води меншатиме. Це може ускладнювати сівбу озимих культур: вони сходитимуть пізніше або зовсім не проростатимуть.

Окрема загроза – посухи. Уже нині вони раз на два-три роки охоплюють до третини території України, а в майбутньому можуть траплятися вдвічі частіше. Наслідки відчувають не лише аграрії: зростає навантаження на енергетичну інфраструктуру через вищий попит на воду та охолодження

приміщень, а сама енергосистема дедалі частіше страждає від буревіїв, граду й гроз. Лісове господарство також під ризиком: падає продуктивність лісів, ширяться шкідники, підвищується небезпека великих пожеж.

Повністю уникнути кліматичних змін неможливо. Тому громадам слід завчасно адаптуватися і впроваджувати заходи, які допоможуть зменшити шкоду та відвернути найгірші сценарії в майбутньому.

4.6. Заходи щодо вирішення екологічних проблем громади передбачені Стратегією

За підсумками соціологічного опитування мешканців з'ясовано, що 27,08 % респондентів вважають: порівняно з довоєнним періодом екологічна ситуація в громаді погіршилася. Водночас 68,75 % опитаних не помітили змін у стані довкілля. Окремо варто зазначити, що 14,6 % учасників опитування уявляють громаду через сім років екологічно чистою.

Одним із напрямів, закладених у Стратегії, є підтримка облаштування ділянки державного кордону в межах громади для посилення його охорони. Очікується, що це зменшить імовірність потрапляння російських снарядів на територію громади.

Стратегія також передбачає заохочення екологічних і інноваційних рішень, підтримку інноваційних підприємств та стартапів. Планується збільшення робочих місць у сільському господарстві, розвиток мережі збуту продукції місцевого виробництва. Це має сприяти зростанню доходів, виходу на нові ринки та підвищенню якості місцевої продукції.

Для поліпшення стану довкілля й пом'якшення наслідків зміни клімату Стратегія передбачає розвиток інфраструктури поводження з твердими побутовими відходами (закупівля та встановлення контейнерів для вторинної сировини, організація роздільного збирання і вивезення сміття з сільських територій на полігон), оновлення та заміну застарілих водопровідних мереж у

будівлях установ, а також упровадження енергозберігаючих заходів (термомодернізація адміністративних будівель, підтримка енергоощадних рішень у приватних оселях, використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива в різних секторах).

4.7. Аналіз порівняльних переваг, викликів та ризиків розвитку території

Оцінювати нинішній стан розвитку території та визначати подальші кроки зручно за допомогою SWOT-аналізу. Такий підхід дає змогу поєднати сильні сторони з можливостями, а слабкі – зі загрозами, а також перехресно переглянути чинники крізь призму порівняльних переваг, викликів і ризиків. Поєднання аналізу соціально-економічного стану громади з результатами соціологічного опитування дозволило експертам робочої групи виокремити зовнішні та внутрішні чинники впливу й розставити їх за пріоритетністю. Підсумки подано в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

SWOT–аналіз факторів, що мають вплив на розвиток Есманьської селищної ради

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
1	2
1. Наявний природно–ресурсний потенціал для розвитку сільськогосподарського виробництва; вільні земельні ділянки та господарські приміщення для інвестиційної діяльності; висока ефективність використання сільськогосподарських земель громади	1. Зростання безробіття, зниження рівня доходів населення, посилення міграційних процесів в наслідок військових дій; значне скорочення населення, зокрема дітей та молоді.
2. Висока ефективність територіальної оборони громади та налагоджена ефективна взаємодія ОМС з командуванням військових частин.	2. Незадовільний стан доріг, відсутність транспортного сполучення деяких сільських населених пунктів з адміністративним центром громади.
3. Наявність діючих виробників сільськогосподарської продукції та значна частка особистих селянських господарств.	3. Погана якість інтернету та мобільного зв’язку в населених пунктах громади
4. Впровадження заходів з енергоефективності в умовах обмеженої пропозиції енергетичних ресурсів.	4. Відсутні внутрішні та зовнішні інвестиції для відновлення та розвитку.
5. Сформований внутрішній та зовнішній інформаційний простір для висвітлення діяльності органів місцевого самоврядування.	5. Незадовільний рівень розвитку ЖКГ (водопостачання, освітлення).

Продовження табл. 4.1

1	2
6. Високий рівень національно–патріотичного виховання молоді, досягнення духовної і політичної єдності населення громади.	6. Низька активність малого підприємництва у виробничій, переробній, соціально–побутовій сферах, відсутність сільськогосподарської кооперації.
7. Сформована оптимальна мережа освітніх та медичних закладів; наявність культурних та бібліотечних закладів, колективів художньої самодіяльності в громаді	7. Низька підприємницька активність мешканців.
	8.Зростання витрат на енергоспоживання підприємств, організацій, закладів бюджетної сфери; обмежена пропозиція енергетичних ресурсів
8.Суттєва частка молоді в загальній структурі населення в порівнянні з громадами району	9.Значна кількість зруйнованих або пошкоджених соціальних та виробничих об'єктів в наслідок військових дій на території громади.
9.Прогресивна та дієва місцева влада, згуртованість населення громади та розвиток громадянського суспільства	10.Незадовільний матеріально–технічний стан бібліотечних та клубних закладів
МОЖЛИВОСТІ	**ЗАГРОЗИ**
1.Формування та здійснення взаємовигідного діалогу між Українською державою та НАТО, ООН, країнами ЄС, США; дієве функціонування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу.	1.Військові дії на території України, велика протяжність кордону з країною–агресором (терористом); нестабільна соціально–економічна та політична ситуація в країні.
2.Активізація співпраці з донорами, участь у національних та міжнародних проєктах	2.Виїзд населення за межі громади в наслідок військових дій
3.Диверсифікація сільськогосподарського виробництва, поглиблення кооперації, розширення напрямів діяльності комунального підприємства	3.Скорочення обсягів фінансування державних регіональних проєктів розвитку
4.Розбудова інфраструктурного забезпечення, розширення публічного простору громади, реалізація проєктів за участі державних фондів підтримки прикордонних територій	4.Посилення конкуренції між громадами за фінансові ресурси державної та міжнародної підтримки
5.Розширення підтримки розвитку малого бізнесу в громаді	5.Підвищення вартості енергоносіїв та палива
6.Посилення взаємодії громадськості та місцевої влади щодо розвитку території	6.Занепад та спустошення територій громади
7.Розвиток партнерських відносин з іншими територіальними громадами	7.Нестабільність національної валюти, інфляція, зростання цін; нестабільність цінової політики на аграрному ринку.
8.Забезпечення надання якісних освітніх послуг населенню та розвиток людського потенціалу; створення соціального житла для ВПО.	8.Посилення негативного впливу від руйнації логістичного ланцюга експортування аграрної продукції в наслідок військових дій.
9.Підвищення ефективності надання медичних послуг населенню; розширення культурного та дозвілевого простору громади	

Підсумовуючи результати аналізу і враховуючи внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на розвиток Есманської селищної ради, можна виділити такі найбільш помітні переваги території:

дієва та сучасна місцева влада (20,8%);

наявність вільних земельних ділянок (20,8%);

поширені особисті селянські господарства (20,8%);

підприємливість і активність мешканців (14,6%).

Ці сильні сторони підкреслюють важливість розвитку інвестицій. Головний потенціал громади – це вільні землі й приміщення для господарської діяльності, а також підтримка з боку органів місцевого самоврядування.

До головних слабких сторін робоча група віднесла:

високий рівень безробіття і, як наслідок, низькі доходи населення;

брак інвестицій;

незадовільний стан доріг і незручне транспортне сполучення;

складну демографічну ситуацію та значні міграційні втрати.

Серед реальних можливостей для розвитку наразі важливими є:

капітальний ремонт дорожньої мережі;

створення переробних підприємств, різноманітнення сільського господарства, розвиток кооперації, розширення напрямів роботи комунального підприємства (це допоможе зменшити безробіття, підвищити доходи та покращити соціальну інфраструктуру);

упровадження проєктів у сфері відновлюваної енергетики.

Найсерйозніші загрози для території пов’язані з:

воєнними діями в Україні та значною довжиною кордону громади з державою-агресором;

нестабільною соціально-економічною та політичною ситуацією в країні;

зростанням цін на енергоносії та пальне;

виїздом населення за межі громади через війну.

Отже, ключові проблеми й ризики для розвитку – це воєнні дії, скорочення чисельності населення, зростання безробіття, низькі доходи та відсутність внутрішніх і зовнішніх інвестицій для відновлення і зростання.

Виходячи з визначених переваг, викликів і ризиків, доцільно розглядати три сценарії розвитку: песимістичний, оптимістичний і реалістичний (базовий). Вони описують можливий перебіг подій у соціально-економічному житті Сумської області з урахуванням воєнних умов, узятих припущень і наявних показників. Відправною датою є 24 лютого 2022 року. Сценарії спираються на аналіз поточної ситуації, враховують прогнози на рівні країни та регіону, а також вплив внутрішніх і зовнішніх чинників. Середньостроковий прогноз для громади залишається невизначеним через триваючу агресію російської федерації. Ці сценарії задають рамку для подальшого розвитку.

Найбільш вірогідним вважається сценарій, що виходить з таких базових передумов:

очікувані зміни державного законодавства на підтримку ключових галузей економіки;

прийнятий рівень соціально-економічних показників, що визначають динаміку розвитку громади;

конструктивний діалог України з НАТО, ООН, країнами Європейського Союзу та США;

дієва зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом;

розширення повноважень місцевого самоврядування і більша відповідальність за управлінські рішення, концентрація ресурсів на місцях;

активна співпраця з донорами, участь у національних і міжнародних проєктах;

диверсифікація агровиробництва, розвиток кооперації, розширення діяльності комунального підприємства;

якісне впровадження Стратегії через реальні проєкти за визначеними напрямами.

Відповідно до загальної логіки стратегічного планування слід провести перехресний аналіз сильних і слабких сторін, можливостей і загроз. З цього погляду, розширення співпраці з донорами та участь у державних і міжнародних ініціативах – це шанс, що найбільше підсилить:

використання природно-ресурсного потенціалу для сільського господарства, залучення вільних земель і приміщень до інвестиційної діяльності, підвищення ефективності використання угідь;

позиції діючих виробників сільськогосподарської продукції та численних особистих господарств;

упровадження енергоефективних рішень в умовах обмежених енергоресурсів.

Такі кроки також позитивно вплинуть на інші фактори розвитку - завдяки підготовці й фінансуванню проєктів місцевого значення та ширшому залученню громади до управління. Сильні сторони підтримують можливості для ініціатив у сільському господарстві (зокрема кооперативів), підвищення енергоефективності та розвитку молодіжних проєктів. Це, своєю чергою, сприятиме залученню до господарського обігу вільних земельних ділянок і приміщень.

4.8. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації стратегії

Була здійснена оцінка ймовірного впливу Стратегії на складові довкілля відповідно до контрольного переліку, наведеного в табл. 4.2.

Таблиця 4.2.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'як–шення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
1	2	3	4	5
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин відстаціонарних джерел?			●	
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин відпересувних джерел?		●		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			●	
4. Появу джерел неприємних запахів?			●	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або жбудь–які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?			●	
7. Будь–які зміни якості поверхневих вод (зокрема такихпоказників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			●	
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водніоб'єкти?			●	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуютьсядля водопостачання населенню?			●	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи тапогіршення якості очистки стічних вод?			●	
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки абопідтоплення)?			●	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь–якого поверхневого водногооб'єкту?			●	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режимумалих річок регіону?			●	
14. Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			●	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидівабо ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			●	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			●	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутовихвідходів?			●	+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопиченихпромислових відходів IV класу небезпеки?			●	+
19. Збільшення кількості відходів I–III класу небезпеки?			●	+
20. Спорудження еколого–небезпечних об'єктівповодження з відходами?			●	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			●	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтовогошару?		●		+

Продовження табл. 4.2

1	2	3	4	5
23. Будь–яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			●	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			●	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки,провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			●	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		●		+
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілямистратегії та цілями місцевих громад?			●	
Біорізноманіття				
28. Негативний вплив на об'єкти природно–заповідногофонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їхтериторії тощо)?			●	
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?		●		
30. Збільшення площ зернових культур абосільськогосподарських угідь в цілому?		●		
31. Порушення або деградацію середовищ існування дикихвидів тварин?			●	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
32. Будь–який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			●	+
33. Будь–який вплив на наявні об'єкти історико–культурноїспадщини?			●	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничихкраєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			●	+
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростаннікількості населення будь–якої території?		●		+
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом абовиникнення нових потреб у житлі?			●	+
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?		●		+
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?		●		+
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявнікомунальні послуги?		●		+
40. Появу будь–яких реальних або потенційних загроз длядоров'я людей?			●	
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмівконтролю в галузі екологічної безпеки?			●	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			●	
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			●	
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			●	

Продовження табл. 4.2

1	2	3	4	5
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечнихгалузей виробництва?			•	
Інше				
45 Підвищення рівня використання будь–якого видуприродних ресурсів?			•	
46 Суттєве вилучення будь–якого невідновного ресурсу?			•	
47 Збільшення споживання значних обсягів палива абоенергії?			•	+
48 Суттєве порушення якості природного середовища?			•	+
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалихцілей у майбутньому?			•	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований впливна добробут людей?			•	

Загальні підсумки щодо можливих наслідків для довкілля від реалізації Стратегії

Клімат.

Кліматичні зміни залишаються одним із головних природних викликів. Стратегія передбачає підтримку енергозбереження в житлі, ширше використання відновлюваних джерел енергії у різних сферах та перехід на більш екологічні види палива.

Атмосферне повітря.

У ході виконання Програми можливі зміни стану повітря. Нові підприємства з великими викидами не плануються. Разом з тим оновлення місцевих доріг і їх ремонт можуть збільшити транспортний потік, що тимчасово підвищить рівень пилу та шуму.

Водні ресурси.

Створення об'єктів, які б збільшували скиди забруднених вод у річки та інші водойми, не передбачено. Натомість планується заміна зношених водопровідних мереж у будівлях установ та організацій. Це має покращити якість питної води для мешканців.

Відходи.

Розвиток системи поводження з твердими побутовими відходами (контейнери для роздільного збирання, організація збирання і вивезення сміття з сільських населених пунктів) матиме позитивний результат для громади та довкілля.

Земельні ресурси.

Заохочення до підприємницької діяльності, у тому числі в сільському господарстві, може змінити структуру землекористування. Запуск нових маршрутів громадського транспорту здатен призвести до локального ущільнення ґрунту. Водночас Стратегія робить акцент на впровадженні екологічних і сучасних технологій, які зменшують шкоду для земель.

Біорізноманіття, рекреація та культурна спадщина.

Розвиток малого підприємництва, зокрема в аграрній сфері, може впливати на видове різноманіття, тому потрібні запобіжні заходи. Стратегія водночас підтримує екологічні інновації, що допоможуть берегти природу. Очікується поліпшення умов для відпочинку та збереження культурної спадщини, наприклад через модернізацію закладів культури і створення безпечних зон активного дозвілля в парках.

Населення та інфраструктура.

Нові ризики для здоров’я людей або зростання захворюваності не прогнозуються. Заходи Програми спрямовані на підвищення якості життя та покращення доступу до послуг.

Екологічне управління та моніторинг.

Ослаблення системи контролю у сфері екологічної безпеки не передбачається. Навпаки, плануються кроки з удосконалення управління відходами, термомодернізації будівель та поширення енергозберігаючих рішень у домогосподарствах, а також використання відновлюваних джерел енергії і альтернативних палив.

Демографічні чинники.

Зміни чисельності та структури населення впливають на стан довкілля. На демографічну ситуацію у громаді найбільше діють загальнодержавні умови: перебіг воєнних подій, економічна стабільність і рівень добробуту. Припинення війни, вихід з фінансової кризи та зростання доходів населення — довготривалий і складний шлях до стійкого демографічного розвитку.

Сукупні та транскордонні впливи.

Істотних сумарних ефектів від поєднання невеликих окремих впливів не очікується. Транскордонного впливу під час реалізації Програми також не прогнозується. Отже, виконання Стратегії не має створювати нових загроз для довкілля, а навпаки — завдяки багатьом її заходам очікується поступове поліпшення екологічної ситуації.

ВИСНОВКИ

Отже, оцінивши можливі впливи Стратегії розвитку Есманської громади на довкілля і здоров’я людей, зроблені наступні висновки:

1. Ключовими факторами впливу на Стратегію розвитку Есманської громади є постійні обстріли, роботи з інфраструктурою, транспорт і окремі виробничі процеси. Для цих напрямів визначено можливі зміни викидів, якості вод і локальних умов, а також передбачено заходи для запобігання погіршенню стану довкілля.

2. Стратегія містить рішення, здатні покращити екологічний стан громади. Передбачено сприяння впровадженню екологічних та інноваційних технологій, підтримку підприємництва, а також дії, що підвищують безпеку прикордонної території; очікується позитивний ефект для зайнятості та якості місцевих послуг.

3. Аналіз сильних і слабких сторін підтверджує, що природно-ресурсний потенціал і сільське господарство є базою розвитку, а основні виклики пов’язані з демографією, доходами та наслідками війни.

4. Зміна клімату є довгостроковим ризиком для громади, що вимагає адаптаційних заходів. Очікуються частіші посухи, сезонні дефіцити вологи та пов’язані ризики для агросектора, лісів і енергетичної інфраструктури; громада має адаптуватися, щоб запобігти найгіршим наслідкам.

5. Моніторинг – обов’язкова умова керованості екологічних ризиків. Потрібно впровадити набір індикаторів для повітря, вод, відходів, землекористування та здоров’я населення, визначити джерела даних і періодичність звітування в межах заходів моніторингу, передбачених роботою.

ПРОПОЗИЦІЇ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Моніторинг і публічна звітність. Запровадити систему екологічних індикаторів (якість повітря біля доріг, втрати води в мережах, частка роздільного збору, площа зелених насаджень, кількість скарг та подій) з квартальним збором даних та щорічним публічним звітом громади.

2. Секторні екологічні умови.

2.1 Повітря та шум. Для дорожніх і будівельних робіт: пилопригнічення (полив), чисті ділянки виїзду техніки, обмеження робіт у нічний час, пріоритет сучасній техніці.

2.2 Водні ресурси та водопостачання. Під час реконструкції мереж – мінімізувати втрати води, передбачити зондування та ревізію підземних комунікацій; на будівництві – організоване водовідведення без змиву ґрунтів у водні об’єкти.

2.3 Відходи. Розгорнути інфраструктуру роздільного збору (контейнери для вторсировини, збір із сільських територій, договір з ліцензованим перевізником), передбачити майданчики для будівельних відходів із сортуванням і повторним використанням інертних матеріалів.

2.4 Землекористування, ґрунти, зелені зони. Для проєктів забудови – обов’язкові «зелені баланси», протиерозійні заходи на схилах, збереження заплав та прибережних захисних смуг.

3. Клімат і енергоефективність. У кожному інфраструктурному проєкті закладати «енергоефективний пакет» (теплоізоляція, реконструкція систем опалення, керування освітленням). Це прямо випливає зі стратегічної орієнтації громади на енергозбереження. Для сільського господарства – зменшення ризиків посух і злив через водоутримувальні заходи в ландшафті (меліорація дрібної гідромережі, мульчування, безвідвальний обробіток). Узгодити з виявленими кліматичними викликами у вступі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз впливу кліматичних змін на водні ресурси України (повний звіт за результатами проєкту) / С. Сніжко, О. Шевченко, Ю. Дідовець. Київ : Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2021. 68 с. URL: https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/analiz-vplyvu-vodni-resursy-full.pdf .

2. Аналіз впливу кліматичних змін на водні ресурси України // Екодія. URL: https://ecoaction.org.ua/vodnist.html .

3. Аналітичний звіт «Базове дослідження стану та напрямів розвитку екологічної політики України та перспектив посилення участі організацій громадянського суспільства у розробці та впровадженні політик, дружніх до довкілля». Київ, 2019. 117 с. URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2019/12/baseline-research_report_publishing-dec-2019.pdf .

4. Водний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 06.06.1995 № 213/95-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/213/95-%D0%B2%D1%80 .

5. Державний архів Сумської області : путівник / Держкомархів України, Держ. архів Сум. обл. ; упоряд. Л. І. Ганжа та ін. Київ ; Суми, 2001. URL: https://old.archives.gov.ua/Publicat/Guidebooks/Sum.pdf .

6. Екологічна відповідальність // Укргазвидобування. URL: https://ugv.com.ua/uk/page/ekologicna-vidpovidalnist .

7. Есманьська територіальна громада. Склад громади // Портал «Децентралізація». URL: https://decentralization.gov.ua/newgromada/4547/composition .

8. Єдиний реєстр стратегічної екологічної оцінки // ЕкоСистема. URL: https://eco.gov.ua/registers/yedynyi-reiestr-stratehichnoi-ekolohichnoi-otsinky .

9. Закон України «Про екологічну мережу України» : Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1864-15 .

10. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» : Закон України від 16.10.1992 № 2707-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2707-12 .

11. Закон України «Про охорону земель» : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/962-15 .

12. Закон України «Про охорону культурної спадщини» : Закон України від 08.06.2000 № 1805-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1805-14 .

13. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12 .

14. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2059-19 .

15. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» : Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-12 .

16. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» : Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3038-17 .

17. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» : Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2354-19 .

18. Закон України «Про управління відходами» : Закон України; Перелік від 20.06.2022 № 2320-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2320-20 .

19. Звіт «Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи». № 1–2 (187–188). 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf .

20. Зеркалов Д.В. (2007). ″Екологічна безпека: управління, моніторинг, контроль. ″Навчальний посібник. Київ: вид-во КНТ Дакор Основа, 408с.

21. Злобін Ю. А. (1998). Основи екології. К. : Вид-во "Лібра", 248 с.

22. Інформаційна довідка до Всесвітнього дня водних ресурсів // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-03/den-vody.pdf .

23. Лісовий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 21.01.1994 № 3852-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3852-12 .

24. Про затвердження операційного плану заходів з реалізації у 2025–2027 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України; План від 07.02.2025 № 96-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/96-2025-%D1%80 .

25. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України; Стратегія від 28.02.2019 № 2697-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2697-19 .

26. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 08.11.2017 № 820-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/820-2017-%D1%80 .

27. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 20.10.2021 № 1363-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1363-2021-%D1%80 .

28. Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2026 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи, Перелік від 30.05.2024 № 483-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/483-2024-%D1%80 .

29. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Сумській області у 2021 році. URL: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Sum2021-zi-zminamy.pdf .

30. Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні // Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/regionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-seredovyshha-v-ukrayini/ .

31. Степанчук О. Ю., Мельник-Шамрай В. В. Вплив сільського господарства на довкілля. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/12/40-1.pdf .

32. Стратегічна екологічна оцінка комплексного плану : практичний посібник. URL: https://decentralization.ua/uploads/library/file/819/SEO_ready.pdf .

33. Стратегія відновлення та розвитку на 2023–2027 рр. // Есманьська селищна рада. URL: https://esmanska-rada.gov.ua/strategiya-rozvytku/ .

34. Як війна впливає на природу України та чому збереження й відновлення природних екосистем є важливим у повоєнному відновленні // Екодія. URL: https://ecoaction.org.ua/iak-vijna-vplyvaie-na-pryrodu.html .

35. Ярощук, С. В., Ярощук, Р. А., Лавний, В. В., Капінос, Н. О., Медвідь, В. Ю. (2025). Стратегічна екологічна оцінка як інструмент збереження зелених насаджень у громадах лівобережного лісостепу України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Агрономія і біологія*, *60*(2), 108-121. https://doi.org/10.32782/agrobio.2025.2.12

36. 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment // EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32001L0042 .

37. Ahmed K., Sánchez-Triana E. Strategic Environmental Assessment for Policies: An Instrument for Good Governance. Washington, DC: The World Bank, 2008. URL: https://openknowledge.worldbank.org/bitstreams/6f2b8383-a7ea-5f72-a77a-1ba4854e834b/download .

38. Applying Strategic Environmental Assessment: Good Practice Guidance for Development Co-operation. Paris: OECD, 2006. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2006/11/applying-strategic-environmental-assessment_g1gh7333/9789264026582-en.pdf .

39. Convention on Biological Diversity. Rio de Janeiro, 5 June 1992 // Convention on Biological Diversity. URL: https://www.cbd.int/convention/text/ .

40. Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Strategic Environmental Assessment // Climate-ADAPT. URL: https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/metadata/guidances/guidance-on-integrating-climate-change-and-biodiversity-into-strategic-environmental-assessment .

41. Melnykovych, M., Nijnik, M., Soshenskyi, O., Zibtsev, S., Lobchenko, G., Sarkki, S., Voloshyna, N., Soloviy, I., Kravets, P., Khan, Y., Yaroshchuk, R., Keeton, W. S., Rosset, C., Pauli, B., Garcia, C. A., Waeber, P. O. (2025). Pathways for Ukraine's post-war nature recovery: Focus on forest socio-ecological systems. *Ambio*. https://doi.org/10.1007/s13280-025-02263-0.

42. Kovalenko, I., Klymenko, H., Kovalenko, N., Yaroshchuk, R., Tykhonova, O., Yaroshchuk, S., Zubko, S. (2025). Peculiarities of the formation of phytocoenotic ranges of vegetatively propagated herbs and shrubs in forest plant groups of the Ukrainian Polissia. *Biosystems Diversity*, *33*(1), e2516. https://doi.org/10.15421/012516.

43. Kovalenko, I., Kyrylchuk, K., Klymenko, H., Yaroshchuk, S., Yaroshchuk, R., Kovalenko, N., Skyba, O. (2023). Influence of tree-crown density on dominant plant species of the herb-shrub stratum in the zone of mixed forests. *Biosystems Diversity*, *31*(3), 382–387. https://doi.org/10.15421/012345

44. Kunc H. P., Schmidt R. 2019. The effects of anthropogenic noise on animals: a meta-analysis // Biology Letters. Vol. 15, No. 11. URL: https://doi.org/10.1098/rsbl.2019.0649 .

45. The European Green Deal // European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en .

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Матеріали
Міжнародної науково-практичної
конференції

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Суми, 23 - 24 травня 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції
«ГОНЧАРІВСЬКІ ЧИТАННЯ»
присвяченої 96-річчю з дня народження
доктора сільськогосподарських наук,
професора Гончарова Миколи Дем'яновича,
23-24 травня 2025 р.

Суми - 2025

– Богом (в ісламі – Аллахом), а філософія – з автомізованої, тобто предметизованої (= умертвленої) природи. Наступні відмінності вони вбачають у характері обґрунтування філософією та екофілософією стратегій взаємовідносин людини та природи, розвитку особистості та культури. Перша стратегія прихильниками цієї точки зору трактується так: філософія веде в нікуди, є стратегія екокатастрофи, а екософія - це стратегія гармонізації та гармонійного розвитку біотехнічно (=некро) сфери в ноосферу. У такому ж дусі викладаються ними дві інші стратегії. Неспроможність подібних суджень про співвідношення екофілософії та філософії може бути розкрита при виявленні проблемного поля першої.

Звичайно, «молодість», по суті, становлення екофілософії як такої, в міру її розробки виявляє все більше питань, які потребують відповіді на них. Але існування цього напряму філософії в сьогоднішньому світі не викликає сумніву, тому пошук відповідей на питання, що виникають, і є шлях розвитку екофілософії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Екологічна етика; за заг. ред. О.М. Шуміла. – Харків: Право, 2015. – 304 с.

2. Еко-свідомість: тенденція, що мусить захопити світ; [електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.hroniky.com/articles/view/129-eko-svidomist-tendentsiia-shcho-musyt-zakhopyty-svit.

3. Єрмоленко А.М. Соціальна етика та екологія. Гідність людини – шанування природи: Монографія / А.Єрмоленко. – К.: Лібра, 2010. – 416 с.

4. Калуга В. Ф. Екологія свідомості /В.Ф.Калуга. – К.: Міленіум, 2010. – 154 с.

5. Кисельов М.М. Концептуальні виміри екологічної свідомості: Монографія / М.М. Кисельов, В.Л.Деркач, А.В.Толстоухов. – К.: ПАРАПАН, 2003. – 312 с.

6. Матвійчук А. В. Екологічне знання та стиль мислення сучасної науки. – Рівне: Ліста-М, 2002. – 147 с.

7. Сидоренко Л.І. Філософія сучасної екології: єдність наукових, етичних і філософських ракурсів; [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/sidorenko.html.

УДК 502.131

ЯРОЩУК С.В., ЯРОЩУК Р.А., ПАНКОВА О.В.

СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ І ВІДНОВЛЕННЯ ДЕГРАДОВАНИХ ГРУНТІВ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це комплексна процедура аналізу впливу документів державного планування на довкілля, що здійснюється з метою інтеграції екологічного чинника у процес стратегічного розвитку територій. Вона дозволяє ще на стадії проєктування виявити потенційні загрози для навколишнього середовища та здоров'я населення, оцінити можливі альтернативи та передбачити заходи з їх пом'якшення. СЕО базується на засадах сталого розвитку, враховує екосистемні послуги, потреби місцевих громад і міжнародні зобов'язання України у сфері охорони довкілля. Її проведення є не лише вимогою національного законодавства, а й практичним інструментом підвищення якості стратегічного планування, особливо в контексті післявоєнного відновлення територій.

Головною метою СЕО є збереження довкілля, забезпечення безпеки життєдіяльності населення з дотриманням екологічних вимог під час розробки державних програм планування. У сучасних умовах СЕО стає ключовим інструментом інтеграції екологічних міркувань у процеси стратегічного планування розвитку громад. Зокрема, вона забезпечує своєчасне виявлення екологічних ризиків, формулювання альтернативних сценаріїв розвитку та збереження природних ресурсів, насамперед - зелених насаджень. Зелені зони відіграють критичну роль у підтриманні екологічної рівноваги в громадах: зменшують рівень забруднення повітря та шуму, стабілізують мікроклімат, сприяють формуванню біорізноманіття. В умовах розширення інфраструктури та забудови саме СЕО дозволяє заздалегідь оцінити загрози фрагментації або втрати зелених площ, а також розробити заходи зі збереження або відновлення таких територій. Окрему увагу в межах стратегічної екологічної оцінки слід приділяти деградованим грунтам, які внаслідок надмірного сільськогосподарського навантаження, ерозійних процесів або бойових дій втратили родючість і екосистемну функцію. СЕО дає змогу виявити такі території, оцінити потенційні наслідки їх подальшої експлуатації та обґрунтувати доцільність впровадження заходів ремедіації, зокрема через створення захисних лісомеліоративних смуг, рекультивацію або конверсію у природоохоронні або рекреаційні зони. Це є важливим компонентом кліматоадаптаційного та ресурсозберігаючого планування.

Методика дослідження грунтується на аналізі практичних кейсів стратегічної екологічної оцінки (СЕО), проведеної у п'яти територіальних громадах Полтавської області у 2024-2025 роках. Було використано стандартизований підхід, що відповідає положенням Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та методичним рекомендаціям Міндовкілля, із застосуванням якісного аналізу факторів впливу на атмосферне повітря, водні ресурси, стан грунтів, біорізноманіття, здоров'я населення і зелені насадження. Особливу увагу приділено оцінці вразливості територій, ідентифікації деградованих земель, аналізу супутньої документації громад, а також результатам опитувань мешканців щодо екологічних пріоритетів. Комплексний підхід дозволив інтегрувати як екологічні, так і соціальні аспекти в оцінку довгострокових наслідків реалізації стратегій розвитку. У результаті проведеного дослідження, що охопило п'ять територіальних громад Полтавської області (Мартинівську, Великобагачанську, Великобудищанську, Великорублівську та Коломацьку), встановлено, що стратегічна екологічна оцінка дозволила обґрунтовано визначити пріоритети у сфері охорони довкілля. Зокрема, зафіксовано високий рівень запиту населення на збереження зелених зон, очищення водойм, захист прибережних смуг, ліквідацію стихійних сміттєзвалищ. Досвід, отриманий у ході проведення СЕО для стратегій розвитку п'яти громад Полтавської області у 2024-2025 роках, демонструє, що збереження лісосмуг, парків, прибережних зон, а також ідентифікація деградованих земель, набувають все більшого значення як для громади, так і для навколишнього середовища. Разом з тим, у практиці СЕО існує низка викликів: нестача локалізованих екологічних даних, недостатня кваліфікація кадрів, низький рівень цифрової та аналітичної спроможності громад. Це вимагає розробки типових шаблонів, впровадження ГІС-інструментів, розширення доступу до екологічної інформації та оновлення методичних підходів із урахуванням викликів воєнного часу.

Таким чином, стратегічна екологічна оцінка трансформується з формальної вимоги у реальний механізм формування екологічно відповідальної політики на рівні громад. Збереження зелених насаджень і реабілітація деградованих земель – одні з найпоказовіших напрямів, де СЕО має практичну цінність як для довкілля, так і для якості життя мешканців.

ЛІТЕРАТУРА

Єдиний реєстр стратегічної екологічної оцінки [Електронний ресурс] // ЕкоСистема : офіц. сайт. – Режим доступу: https://eco.gov.ua/registers/yedynyi-reiestr-stratehichnoi-ekolohichnoi-otsinky .

Про стратегічну екологічну оцінку [Електронний ресурс] // Офіційний вебпортал Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text

УДК 606

ІВЧЕНКО В. Д., ПЯТИШКІНА П. Д., РАЗІНЬКОВА Е. Е., ШИМЧЕНКО О.П.

ЗАСТОСУВАННЯ БІОЛОГІЧНОГО ОЧИЩЕННЯ ВОДИ ВІД АМОНІЮ У СИСТЕМАХ АКВАКУЛЬТУРИ

Забруднення водних ресурсів сполуками азоту, зокрема іонами амонію, залишається однією з ключових екологічних проблем сучасності. Надмірний вміст амонію в поверхневих та підземних водах виникає переважно через викиди від сільського господарства та відходи тваринного гною. Це спричиняє інтенсивне «цвітіння» водойм, що призводить до зниження рівня кисню та загибелі водних організмів. Не менш вагомим фактором є глобальне потепління, яке чинить багатофакторний вплив на водні екосистеми, зокрема на штучні та природні водойми, що використовуються для цілей рибництва. Підвищення температури, зміна режимів опадів, інтенсивніше випаровування води та зменшення об'ємів водних мас безпосередньо змінюють фізико-хімічні властивості водойм. Одним із ключових наслідків є зростання концентрації амонію (NH_4^+) та його токсичної форми – аміаку (NH_3) у водному середовищі [1].

Зі зростанням температури води активізується мікробіологічний розпад органічних речовин, що надходять у водойму у вигляді залишків кормів, екскрементів риб та продуктів біологічного метаболізму. У процесі розкладу білків утворюється амоній – первинна форма азоту в циклі нітрогену. За умов інтенсивного прогрівання водойми, особливо влітку, темпи амоніфікації зростають, що призводить до швидкого накопичення NH_4^+.

Найбільш поширеними технологіями для зменшення концентрації забруднюючих сполук у воді є біологічні методи, зворотний осмос і хлорування до точки перегину. Їхня ефективність становить відповідно 80–90%, 60–90% і 80–95% [2, 3]

Із цих методів особливої уваги заслуговує біосорбція, яка вирізняється своєю екологічною безпечністю, доступністю сорбентів і високою ефективністю видалення сполук амонію. Для очищення води від іонів амонію в нашому дослідженні було використано біологічний препарат «Водограй Чистий Ставок» (виробник - ПП "Укрекобезпека", Україна) [4]. Препарат містить запатентовані мікробіологічні штами бактерій та біоферментну композицію на органічному носії – наповнювачі з кукурудзяної крупи (рис. 1).

Дослідження ефективності біологічного препарату проводили протягом 14 діб на модельному розчині амоній хлориду, що містив іонів NH_4^+ 50 мг/л. Додавали 1г біопрепарату на 1 л модельного розчину, перед дослідженням зразки суспензії відфільтровували. Для дослідження вмісту іонів амонію використовували фотоколориметричний метод з реактивом Нестлера за стандартною методикою [5].

Самооцінювання кваліфікаційної роботи здобувачем

Критерій	Рівень			Коментар
Огляд літератури побудовано навколо основної проблеми, використано найактуальніші сучасні дослідження за темою, чітко відображено зв'язок між завданнями, поставленими в роботі, та попередніми дослідженнями			+ + +	
Надана конкретна та точна інформація про методи та дані (кількість, температура, тривалість, послідовність, умови, розташування, розміри тощо), методи пов’язані з іншими дослідженнями.		+ +		
Наведено конкретні результатами з поясненнями та аналізом, порівняння з результатами інших досліджень, показано чіткий зв'язок проблеми з отриманими результатами			+ + +	
Надано пропозиції щодо удосконалення, що підкріплено відповідними обґрунтуваннями (прогноз, модель тощо)		+ +		
Висновки містять зв'язок з найважливішими аспектами попередніх розділів, підсумок ключових результатів, продемонстровано зв’язок між цією роботою та наявними дослідженнями зосереджена увага на суттєвих результатах, зазначено їх можливе застосування; подано обмеження, н а які слід спрямувати майбутні дослідження			+ + +	
Перелік посилань є повним та достатнім для вирішення завдань дослідження			+ + +	
Робота оформлена повністю відповідно до вимог			+ + +	
Робота не містить друкарських та граматичних помилок		+ +		

Підтверджую, що робота виконана мною самостійно, не містить академічного плагіату. Зокрема, у моїй роботі немає запозичення текстів, ідей чи розробок, результатів досліджень інших авторів без посилань на них, у тому числі буквального перекладу з іноземних мов чи перефразування, що видаються за свій текст, вирваних із контексту тверджень, цитат без лапок, фабрикації (вигаданих) даних чи фальсифікації (вигаданих і модифікованих на догоду бажаному висновку) результатів досліджень.

05.02.2026 р. _____ Оксана ПАНКОВА

Декларація академічної доброчесності

Я, **Панкова Оксана Володимирівна**, студентка 2 м курсу групи ЗЕКО 2401 м Сумського національного аграрного університету зобов'язуюсь дотримуватися принципів академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи. Я поінформована, що у разі порушення мною академічної доброчесності під час виконання кваліфікаційної роботи повинна буду нести академічну та/або інші види відповідальності і до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, в тому числі, кваліфікаційна робота може бути анульована з наступним відрахуванням із університету. Також усвідомлюю, що до мене у майбутньому може бути застосована процедура позбавлення ступеня вищої освіти та відповідної кваліфікації, якщо свідомо вчинене порушення академічної доброчесності не буде виявлено під час перевірки кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень відповідно до встановленої в університеті процедури з використанням ліцензованих програмних продуктів.

05.02.2026р. _____ Оксана ПАНКОВА